

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Kristina M. Jevnikar

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar

Somentor: as. mag. Milan Brglez

ODVISNOST LIBANONA OD SIRIJE

Diplomsko delo

Ljubljana 2002

KAZALO:

	stran
Seznam tabel in slik	2
Seznam kratic	3
UVOD	4
1. PRIMERJAVA MOČI MED LIBANONOM IN SIRIJO	7
2. ZGODOVINA LIBANONA	11
2.1 Libanon kot del otomanskega imperija- Gora Libanon	12
2.2 Libanon kot samostojna država	15
2.2.1 Kairski sporazum	16
2.3 Sedemdeseta leta- palestinski boj in libanonska državljanska vojna	18
2.4 Izraelski zasedbi v letih 1978 in 1982	20
2.4.1 Libanonsko-izraelski sporazum in umik MNF	22
2.5 Nasprotja znotraj libanonskih skupnosti	24
2.6 Čas pred koncem vojne	25
2.6.1 Taefski sporazum	25
2.6.2 Spopadi v krščanski enklavi 1989/1990	27
2.7 Konec vojne	28
3. ODNOSI MED SIRIJO IN SKUPNOSTMI LIBANONA	29
3.1 Odnosi s kristjani	29
3.2 Odnosi z muslimani	30
3.3 Odnosi s tujimi silami v Libanonu	32
3.3.1 Iran	32
3.3.2 Izrael	34
3.3.3. PLO	35
4. PODROČJA VPLIVANJA SIRIJE V LIBANONU	37
4.1 Vpliv sirske vojske v Libanonu	37
4.1.1 Začetek sirske vojaške prisotnosti	39
4.1.2 Prisotnost sirske vojske v zadnjem desetletju	41

<i>4.1.3 Libanonski odzivi na ohranjanje sirske vojaške prisotnosti</i>	43
<i>4.1.4 Sklep</i>	43
<i>4.2 Gospodarstvo</i>	44
<i>4.2.1 Gospodarstvo v Libanonu pred vojno</i>	45
<i>4.2.2 Medvojno gospodarstvo</i>	46
<i>4.2.2.1 Medvojno gospodarsko sodelovanje med Libanom in Sirijo</i>	47
<i>4.2.3 Povojno gospodarstvo</i>	48
<i>4.2.3.1 Povojno gospodarsko sodelovanje med Libanom in Sirijo</i>	49
<i>4.2.4 Sklep</i>	49
<i>4.3 Odnosi na političnem področju</i>	50
<i>4.3.1 Pojma odvisnosti in suverenosti</i>	50
<i>4.3.2 Začetki političnega vpliva- Hafez al Asad</i>	52
<i>4.3.3 Tripartitni sporazum</i>	55
<i>4.3.4 Vpliv po vojni in sporazumi med državama</i>	58
<i>4.3.5 Sklep</i>	60

ZAKLJUČEK	62
Uporabljeni viri	65

Seznam tabel in slik

Tabela 2.1. Podatki o prebivalstvu v avtonomnem sandžaku gore Libanon	12
Tabela 4.2. Blagovna menjava med Sirijo in Libanom	47
Tabela 4.3. Primerjava gospodarskih kazalcev Libana in Sirije	49
 Slika 1.1.: Zemljevid Libana	10
Slika 1.2.: Zemljevid Sirije	10
Slika 2.3.: Zgodovinski Liban	14
Slika 3.4.: Vojaška okupacija Libana – december 1984	36

Seznam kratic

ADF- *Arab Deterrent Force*, mirovne sile pod okriljem Arabske lige

DBP- družbeni bruto produkt

DN- Društvo narodov

EU- Evropska unija

LF- *Lebanese Forces*, libanonska krščanska stranka in milica

LNM- *Lebanese National Movement*, koalicija libanonskih muslimanskih strank

MNF- *Multinational Force*, vojaki zahodnih držav, ki so sodelovali pod okriljem ZDA

OPEC- *Organization Of Petroleum Exporting Countries*, Organizacija držav izvoznic nafte

OZN- Organizacija združenih narodov

PLO- *Palestinian Liberation Organization*, Palestinska osvobodilna organizacija

RG- Revolutionary Guards, Čuvarji revolucije, iranski borci

SLA- *South Lebanese Army*, Južna libanonska vojska

SZ- Sovjetska zveza

UNIFIL- *United Nations Interim Force In Lebanon*, Začasna misija ZN v Libanonu

ZDA- Združene države Amerike

UVOD

Tema diplomske naloge je odvisnost Libanona od Sirije. Libanon je država Bližnjega vzhoda, ki si je pridobila samostojnost ob koncu druge svetovne vojne. V zadnjih desetletjih izvaja v Libanonu velik vpliv sosednja država, Sirija. Ta diplomska naloga je namenjena osvetlitvi odnosa odvisnosti med obema državama.

Pomembnost preučevanja odnosa med Libanonom in Sirijo je v dejstvu, da gre lahko za škodljiv odnos. Velika in vojaško močna država Sirija izvaja vpliv na majhno, vojaško šibko, gospodarsko pa dokaj močno državo, Libanon. Libanon je pred vojno spadal med bolj razvite države. Njegove prednosti so bile v razvitih stikih s svetom in odprtosti gospodarstva. Temu nasprotna je Sirija, katere tako gospodarstvo kot politični sistem sta zaprta. Kljub tej različnosti je sirska vodstvo poudarjalo povezanost obeh držav in prebivalcev, ki naj bi tvorili en narod.

Vprašanje odvisnosti oz. ranljivosti za tuj vpliv je za države pomembno. Vsaka država se mora zaščititi pred nedopustnim vmešavanjem drugih držav. Zaradi današnje velike povezanosti držav in zmanjševanja razdalj je v ospredju vprašanje sodelovanja med državami. Sodelovanje je lahko v obliki sporazumov. Pogoj pri tem pa je enakopravnost obeh strani in odsotnost prisile. Na libanonski strani je pod vprašaj postavljen enakopraven položaj in pomen ter koristnost sprejetih sporazumov s Sirijo.

Sirija izvaja v Libanonu vpliv na področju politike, ekonomije, varnosti in kulture. Med navedenimi vrstami vplivanja posebej izstopa področje varnosti. Sirija ima v Libanonu nameščenih med 20.000 in 30.000 vojakov. Vojna v Libanonu se je končala pred dobrim desetletjem. Novo izvoljena libanonska oblast je prevzela nadzor nad večino ozemlja. Del ozemlja na jugu Libanona je bil do maja 2000 pod izraelsko zasedbo. Ohranja pa se vpliv Sirije.

Prva hipoteza dela je, da se vpliv Sirije na prej omenjenih območjih v zadnjem desetletju zmanjšuje. Zadnje desetletje predstavlja za Libanon čas brez državljanske vojne in obdobje obnove države. Sirija si je pridobila velik vpliv v Libanonu ravno v vojnih razmerah, v obdobju miru pa dobijo odnosi vplivanja drugačno obliko. Skozi nalogo bom odgovorila na vprašanje o upravičenosti sirske vojaške prisotnosti.

Sirska vojska je v Libanonu od leta 1976. Povod za njen prihod je bila državljanska vojna, ki se je začela 1975. Najprej so Sirci nadzorovali dogajanje v Libanonu s podpiranjem različnih bojujočih se skupin. Ko ti niso hoteli upoštevati navodil sirskega vodstva, je leta 1976 Sirija posredovala vojaško. Takrat je nastopila proti Palestincem in njihovim libanonskim muslimanskim zaveznikom. Od takrat je sirska vojska prisotna v Libanonu. Število vojakov se je v zadnjem času zmanjšalo, iz mestnih središč so se umaknili na vzhod, v dolino Beka. Druga hipoteza pričujočega dela je, da za vojaško prisotnost Sircev ni pravne podlage in da gre za prisilo.

Libanon je majhna država, ki meji na dve močni sosedji, Sirijo in Izrael. Interesi Izraela v Libanonu so bili vojaški in varnostni. Interesi Sirije v Libanonu so prav tako povezani z Izraelom. V nalogi je vloga Izraela omejena na njihova vojaška posredovanja v Libanonu in sodelovanje s falangisti. Posameznih arabsko-izraelskih vojn ne bom opisovala. V reševanje problema zasedbe sirskega ozemlja je vključen Libanon, ker je Sirija uporabljala libanonsko ozemlje za podporo skupinam, ki so napadale Izrael. V skladu s Taefskim sporazumom bi morale biti razorožene vse milice. Kljub temu orožje še vedno poseduje Hezbollah, ki se opira na dobre sirsko-iranske odnose.

V prvem poglavju najprej podajam podatke o moči obeh držav. Primerjava glede ozemlja, prebivalstva, gospodarstva ter vojske med obema državama nam pokaže razlike med danostmi obeh držav in različno stopnjo razvitosti gospodarstva. Na osnovi teh podatkov lahko bolj razumemo izvore vpliva.

Poleg danosti je pomemben faktor zgodovina. Opis zgodovine, ki sledi v drugem poglavju, obsega zadnji dve stoletji. To je čas Otomanskega imperija, ko je nastal sandžak Gore Libanon (sandžak je del turške province, *vilayeta*) pa do nastanka neodvisne države. Zgodovini današnje Sirije in Libanona sta v veliki meri podobni. Obe sta bili del Otomanskega imperija, vendar je imela gora Libanon večjo samostojnost. To si je pridobila s posredovanjem evropskih držav, predvsem je bila pri tem pomembna Francija. Ozemlje današnje Sirije je bilo razdeljeno na province, v katere so spadali tudi nekateri deli današnjega Libanona. Francija je delovala v Libanonu na področju trgovine, izobraževanja in kulture. Kasneje je dobila mandat Društva narodov (DN) nad tem ozemljem. Današnje meje Libanona so v veliki meri rezultat francoskih prizadevanj. Opis zgodovine je pomemben zaradi označitve odnosov med skupnostmi. Kristjani v Libanonu imajo dolgo tradicijo pri razvijanju

stikov z zahodno in vzhodno Evropo in sodelovanju na področju trgovine in izobraževanja. Muslimani so bili v kulturnih in trgovskih stikih bolj povezani z arabskim svetom. Iz tega izhaja tudi drugačen odnos do Palestincev in njihovega boja.

V tretjem poglavju je govora o odnosih med Sirijo in libanonskimi skupnostmi ter drugimi sodelujočimi v libanonski vojni. Vojna se je začela aprila 1975 s spopadi med falangisti (ena od krščanskih milic) in zavezništvom med Palestinci in libanonskimi muslimani. Sirska vojska je po napadu na palestinsko-libanonsko zavezništvo leta 1976 ostala v državi. Na sam začetek spopadov je vplivala prisotnost Palestincev in pravic, ki jim jih je priznala libanonska vlada. Poleg Libanoncev so v spopadih posredno ali neposredno sodelovali še Palestinci, Sirija, Izrael, Iran, Irak ter Združene države Amerike (ZDA) in Sovjetska zveza (SZ). Libanonska (narodna) vojska je razpadla že kmalu po začetku vojne, leta 1976 in se je razdelila po verski pripadnosti. Njeno mesto so prevzele milice.

Bolj podrobno si bomo ogledali odnose med državama na gospodarskem, političnem in varnostnem področju. Pri tem se opiram tako na primarne kot na sekundarne vire. V tem, četrtem poglavju se pokaže kako so odnosi med Libanom in Sirijo urejeni s sporazumi in kakšne prednosti si dajeta državi v primerjavi z odnosom do drugih držav v regiji. To je osrednji del naloge pri obravnavi sprejetih hipotez. Pri tem delu se v veliki meri opiram na Morgenthaua in njegovo opredelitev imperializma ter obravnavo občutljivosti in ranljivosti, kot sta ju razvila avtorja Keohane in Nye. Obenem je opisano tudi to, kateri del libanonskega prebivalstva podpira sirsko prisotnost in kdo ji nasprotuje. Pomembno vlogo igrajo libanonski državniki, ki zagovarjajo sirski vpliv. Če je to res v interesu njihove lastne države, mora Libanon od tega imeti neko korist.

Pri metodologiji se opiram na primarne in sekundarne vire. Med primarne vire sodijo sporazumi med državama in drugi sporazumi, ki vplivajo na mir (s Palestinci in Izraelom). Na sekundarne vire se opiram v opisu zgodovine. Teorije (ne)odvisnosti, občutljivosti, ranljivosti in vojaške prisotnosti so predstavljene s pomočjo opisne metode. Analiza je uporabljena tako, da se dokazuje odnos odvisnosti najprej z opiranjem na same značilnosti tega odnosa in potem na sprejete sporazume in enostransko poseganje sirske vlade v notranje zadeve v Libanonu.

Dela o Libanonu slovenskih avtorjev so na voljo predvsem v obliki člankov o izraelski okupaciji leta 1982. Literatura o Libanonu je tako predvsem v angleščini in francoščini,

večina avtorjev pa je arabskega porekla. Poleg knjig sem dobila potrebno literaturo v strokovnih revijah, največ preko baze EBSCO in na internetu. Vsebino sporazumov, ki jih je sprejela libanonska vlada ali pa zadevajo Libanon, sem dobila na internetu.

Pri avtorjih so značilne razlike pri poudarjanju odgovornosti. Mislim na to, da imajo pripadniki libanonskih verskih skupnosti drugačne poglede na vojno in katera stran ima večjo odgovornost za nasilje v vojni. Strinjajo se v tem, da je bil libanonski konflikt povzročen od zunaj. Glede na to sem med libanonskimi avtorji izbrala pripadnike različnih skupnosti, prav tako tudi izraelske avtorje. Kot bo razvidno kasneje, je dogajanje v Libanonu del celotnega političnega dogajanja na Bližnjem vzhodu. V njem se odraža reševanje palestinskega vprašanja ter dobri in slabi odnosi med posameznimi državami tega območja.

1. PRIMERJAVA MOČI MED LIBANONOM IN SIRIJO

V tem poglavju je podana primerjava med obema državama, preko katere dobimo predstavo o moči le-teh. Primerjava podatkov o vladi, ozemlju, prebivalstvu, gospodarstvu in vojski nam služi za osnovo razumevanja pri drugih poglavjih. Kot je razvidno iz podanega, je med državama veliko temeljnih razlik in sta si tudi izbrali vsaka svojo pot razvoja. Že sam naslov diplomske naloge nas usmerja k iskanju izvorov sirskega vpliva, pri čemer pa se ne moremo izogniti danostim obeh držav.

Libanon ima republiško obliko vladavine, država je razdeljena na 5 *governorates*. Pravni sistem je mešanica otomanskega prava, cerkvenega prava, napoleonskega zakonika ter rimskega prava. Delovanje številnih političnih strank je razdeljeno po verskih sektah. Sirija je republika, ki je pod vojaškim režimom od leta 1963. Država je razdeljena na 14 provinc. Pravni sistem oblikujeta islamsko in civilno pravo, obstajajo pa tudi posebna verska sodišča (CIA World Factbook 2001a in 2001b).

Benko (1987:329) meni, da "prostor obravnavamo kot objekt zunanje politike držav, kot okolje v katerem se zunanja politika neke države uveljavlja, in kot prizorišče mednarodnih odnosov. Različen karakter površine zemlje vpliva na položaj in moč držav, na politiko, ki jo vodijo, da bi uresničevale svoje interese in na medsebojne odnose med državami." Libanonsko ozemlje obsega 10.400 km² in meji na Sirijo (375 km meje) in Izrael (79 km). Ozemlje Sirije je znatno večje; 185.180 km² in si poleg z Libanonom deli mejo še z Irakom, Izraelom, Jordanijo in Turčijo (CIA World Factbook 2001a in 2001b). Meja obeh držav z Izraelom ni prehodna. Od leta 1978 do maja 2000 je Izrael zasedal del libanonskega ozemlja na jugu države, ki ga je nadzoroval skupaj z okoli 2.500 pripadniki Južne libanonske vojske (*South Lebanese Army, SLA*).¹ Izrael še vedno zaseda sirske ozemlje - Golansko planoto, kjer poleg 18.200 Arabcev živi tudi 20.000 izraelskih naseljencev.

Po ocenah za leto 2001 ima Libanon 3.627.774 prebivalcev, od tega je 95 % Arabcev in 4 % Armencev.² Muslimanov je 70 %, kristjanov pa 30 %. Sirija ima 16.728.808 prebivalcev, od tega 90 % Arabcev ter Kurdov in Armencev. Med muslimani, ki tvorijo 90 % prebivalstva je

¹ Še vedno potekajo boji med Hezbollahom in izraelsko vojsko na območju na jugu Libanona imenovano *Shebaa farms*. V svojem članku Slackman (2001) navaja, da gre v veliki meri za izgovor za nadaljevanje napadov. Libanonsko vodstvo, Sirija in Hezbollah zagovarjajo stališče, da gre za ozemlje, ki ga je Sirija v petdesetih letih prepustila Libanonu. Na tem področju so prisotni tudi opazovalci Združenih narodov.

² Uradni podatki o številu libanonskega prebivalstva ne obstajajo, ker po vojni še ni bil izveden popis prebivalstva. Vsi podatki so tako le ocene.

velika večina sunitov, alaviti in družji tvorijo okoli 16 % prebivalstva. Kristjanov je okoli 10 % (CIA World Factbook 2001a in 2001b).

Benko (1987:332) meni, da večje število prebivalcev lahko koristi le državam, ki so že dosegle določeno stopnjo ekonomskega razvoja. V nasprotnem primeru predstavlja oviro. Sirija ima poleg velikega števila prebivalcev tudi visoko rast prebivalstva; 2,54 % v primerjavi z 1,38 % v Libanonu. Pomemben podatek je tudi to, da je v Siriji skoraj 40 % prebivalstva pod starostjo 14 let. V Libanonu je ta delež nekoliko manjši; okoli 28 %. V obeh državah je zelo majhen delež prebivalstva nad 65 let: 7 % oz. okoli 3 % v Siriji.

Libanonska naravna bogastva so apnenec, železova ruda, plodna zemlja ter zadostna količina vode. Sirija ima več naravnih virov: nafto, ki tvori pomemben del izvoza, fosfate, kromovo in manganovo rudo. Za razliko od Libanona nima zadostnih zalog pitne vode. K libanonskemu bruto družbenemu produktu (BDP) največ prispeva storitvena dejavnost (61 %), ki ji sledi industrija (27 %) in kmetijstvo (12 %). V sirskem gospodarstvu zaposleni v storitveni dejavnosti prispevajo 40 % delež BDP, visok pa je delež kmetijstva (29 %), ki mu sledi industrija (20 %) (CIA World Factbook 2001a in 2001b).

Domače delovne sile v Libanonu je 1,3 milijona in 1 milijon tujih delavcev; od teh velika večina iz Sirije ter iz azijskih in afriških držav. Sirija ima 4,7 milijonov delovne sile ter se tako kot Libanon sooča z visoko stopnjo brezposelnosti. Že iz podatkov o prebivalstvu obeh držav je razvidno, da je za Sirijo vprašanje reševanja brezposelnosti zelo pomembno, ker ima zelo visok delež mladega prebivalstva. Gotovo je eden od interesov te države, da poskrbi za zaposlitev svojih državljanov. Država prepoveduje zaposlovanje tujcem v državi, tudi libanonskim državljanom. Po drugi strani Libanon nima takih omejitev. Kot piše Benko (1987:334), države izvoznice delovne sile "po tej poti rešujejo problem nezaposlenosti, ravnotežja v plačilni bilanci". Izvoz in uvoz sta bolj uravnotežena pri Siriji, medtem ko ima Libanon zaradi velikega uvoza velik deficit v plačilni bilanci.

Sirija razpolaga s preko 4,3 milijona vojakov od 15 do 49 leta. Za vojaški proračun nameni 5,9 % BDP. Libanon nameni v vojaške namene 4,8 % BDP (proračunsko leto 1999/2000), ima pa tudi manj vojakov - 980.412.

S pomočjo zgoraj omenjenih podatkov lahko podamo osnovno primerjavo potencialov obeh držav in njunih političnih sistemov. Da bi se bolj približali raziskovanju njune povezanosti se je potrebno ozreti v njuno preteklost, zgodovino. Tu se dejansko pokaže v kakšnih odnosih sta državi in kje so začetki današnjih spornih vprašanj.

Slika 1.1.: Zemljevid Libanona

Vir: University of Texas (2002a).

Slika 1.2.: Zemljevid Sirije

Vir: University of Texas (2002b).

2. ZGODOVINA LIBANONA

V tem poglavju je predstavljena zgodovina Libanona od sredine 19. stoletja do konca 20. stoletja. Področje Gore Libanon si je že v času otomanskega imperija, v šestdesetih letih 19. stoletja pridobilo delno avtonomijo. Po razpadu otomanskega imperija je to ozemlje prišlo pod francosko mandatno oblast. V dvajsetih letih 20. stoletja je francoska uprava pripomogla k razširitvi ozemlja in s tem priključitvi pretežno muslimanskih mest. Leta 1943 je Libanon postal neodvisna država in se postopoma začel razvijati v pomemben trgovski in finančni center na Bližnjem vzhodu.

Negativne posledice za državo je imel predvsem izraelsko-palestinski konflikt. V prvi arabsko-izraelski vojni leta 1948 je sodeloval tudi Libanon, vendar se je po sklenjenem premirju v letu 1949 ohranjal mir. V državo je prihajalo čedalje več palestinskih beguncev. S Kairskim sporazumom, sklenjenim med libanonsko vlado in Palestinsko osvobodilno organizacijo (PLO) ter začetki izvajanja palestinskega osvobodilnega boja iz libanonskega ozemlja, je Libanon prišel v središče spopadov z Izraelom. Libanonska vojska ni sodelovala pri spopadih z Izraelom.

Odnosi med libanonskimi (verskimi) skupnostmi so se poslabšali in spričo šibke vlade ter velike moči PLO je bilo porušeno ravnoesje v državi. Začeli so se medsebojni spopadi in spopadi s Palestinci, nakar je v velikem obsegu izbruhnila državljanska vojna. V njej je bila močno prisotna Sirija, katere vojska je v nekaterih vidikih prevzela vlogo libanonske vojske. V tem poglavju je podana še ena značilnost libanonske vojne: boji za prevlado znotraj samih skupnosti; kristjani proti kristjanom, muslimani proti muslimanom. Obdobje ob koncu vojne zaznamuje Listina o narodni spravi ali t.i. Taefski sporazum. Pot do ohranitve vpliva na libanonsko dogajanje si je v tem času poiskala tudi Sirija. Tudi po koncu vojne ostaja prisotna na libanonskem ozemlju in pri političnem odločanju.

2.1 Libanon kot del otomanskega imperija - Gora Libanon

Leta 1861 po spopadih med družici³ in maroniti⁴ so velike evropske sile dosegle, da je otomanska vlada področje Gore Libanon razglasila za avtonomno otomansko provinco. Vladal ji je ne-libanonski, otomanski krščanski guverner. Položaji v 12-članskem svetu so bili razdeljeni med verskimi skupnostmi. Ta sistem je obstajal do leta 1918, ko je Turčija po porazu v I. svetovni vojni izgubila ozemlje Libanona in Sirije. Mandat DN za upravljanje teh področij si je zagotovila Francija (Abu-Hamad 1995). V zgodovini ni bilo sirske identitete. Samo Egipt je bil v zgodovini tisti, ki je ustvaril stabilno politično entiteto na Bližnjem vzhodu (Corm 1986:74). V otomanskem cesarstvu je bilo po letu 1864 področje Bližnjega vzhoda razdeljeno na tri turške province (*vilayete*) Alepo, Damask in Bejrut; provinco Jeruzalem ter prefekturo (*turško: mutasarifija*) Gore Libanon. Gora Libanon je imela poseben status.

Leta 1920 je Francija osnovala Veliki Libanon. Ozemlju Gore Libanon je priključila področja z večinskim muslimanskim prebivalstvom: obmorska mesta Bejrut, Tripoli, Tir in Sidon ter na vzhodu dolino Beka z mesti Zahle, Baalbek, Marjayoun, Hermil in Akkar. V novo priključenih območjih je bilo 35 % kristjanov (14 % maronitov, 13 % grških pravoslavnikov in 8 % grških katolikov); 33 % sunitov, 27 % šiitov in 3 % družov.⁵

Tabela 2.1: Podatki o prebivalstvu v avtonomnem sandžaku Gore Libanon (popis prebivalstva iz leta 1911):

Kristjani	75 % (od tega 54 % maronitov, 14 % grških pravoslavnikov in 6 % grških katolikov)
Druzi	12 %
Šiiti	7 %
Suniti	6 %

Vir: prirejeno po Zamir (1985).

³ Druzi tvorijo heretično sekto islama, ki izhaja iz vere, ki jo je 'ustvaril' fatimidski kalif Hakim, ki je vladal v Egiptu v letih 985-1021. Na libanonski gori sta družizem vpeljala dva poslanca tega kalifa: Darazi in Hamza. Tam sta spreobrnila del šiitov in kristjanov. Zaradi preživetja so člani družizma sprejeli strogo disciplino in tajne obrede. Druz Fakhreddine II je v 17. stoletju prvi združil v federacijo libanonske klane vseh veroizpovedi in je podpiral družbeno-ekonomsko sožitje med družici, šiiti in maroniti (Troubé 1985:187).

⁴ Maroniti so dobili svoje ime po sv. Maronu. Ta menih, puščavnik je živel v 5. stoletju blizu Antiohije, med današnjo Sirijo in Turčijo. Njegovi verniki so se naselili na območju današnje Sirije in se v 8. stoletju zaradi arabske ekspanzije zatekli na sever libanonske gore. Leta 1181 je maronitska hierarhija stopila v skupnost z Rimom. Maronitsko cerkev vodi patriarh (Troubé 1985:185-6).

⁵ Corm govori o porušenju sožitja v Gori, ki je nastalo s povečanjem ozemlja. Velikemu Libanonu so bila priključena ozemlja z večinskim muslimanskim prebivalstvom; dolina Beka, obmorska mesta Bejrut in Tripoli, južni in vzhodni predeli. Delež kristjanov v novi državi se je tako zmanjšal. Suniti in grški pravoslavni, večinoma iz mest ob morju, so imeli močne trgovske stike s Sirijo. Predvsem suniti so nasprotovali samostojni libanonski državi, kjer so imeli maroniti glavno besedo. Prizadevali so si za združitev Libanona s Sirijo.

Kot se je izkazalo ob popisu prebivalstva leta 1931 je bil delež kristjanov v Velikem Libanonu le še 51 %. Primerjava med štetjem prebivalstva (1911, 1921 in 1932) kaže tudi, da se je prebivalstvo Gore Libanon zmanjšalo za 1/3, predvsem maronitov. Razlogi so v posledicah vojne ter v emigraciji, pojasnjuje Zamir (1985). Zagovorniki večjega ozemlja so bili maroniti, podpiral pa jih je tudi takratni francoski visoki komisar Gouraud.⁶

Mnenje Gouraud-ovih svetovalcev in takratnega francoskega ministrskega predsednika Milleranda je bilo drugačno. Zavzemali so se za manjše ozemlje, predvsem brez Tripolija in Sidona, kjer je bilo velika večina prebivalcev šiitov.⁷ Novo priključena področja so imela do tedaj tudi drugačen status v okviru otomanskega imperija. Spadala so pod turško provinco Damask oziroma Alepo in so bile pod neposredno otomansko upravo. Kot piše Zamir (1985) so prebivalci novo priključenih ozemelj, predvsem suniti, nasprotovali tej razporeditvi.⁸ Njihovo podporo so si Francozi pridobili z upoštevanjem njihovih zahtev, pa tudi z vojaškim posredovanjem proti sirskim nacionalistom.

Vlada je bila osnovana na konfesionalnem sistemu, razmerja (deleži) med skupnostmi so bila določena glede na popis prebivalstva leta 1932. Francosko vladanje nad Libanomom se je končalo leta 1946, konfesionalni sistem pa je ostal v veljavi do danes. Konfesionalni sistem pomeni, da je verskim skupnostim zaupana politična oblast. Na osnovi popisa prebivalstva 1932 je priznanih 16 ver.⁹ Temu, da je bil popis prebivalstva iz leta 1932 vzet za osnovo tudi kasneje, so pogosto oporekali muslimanski vodje. Abu-Hamad (1995) navaja, da od takrat ni bil izveden noben popis prebivalstva, zato da bi se izognili odpiranju zelo občutljivega vprašanja. Na splošno velja, da muslimani tvorijo večino, največja muslimanska skupnost pa so šiiti. Vendar pa kristjani opozarjajo, da je večina Libanoncev, ki so emigrirali in obdržali libanonsko državljanstvo, kristjanov. Če bi upoštevali tudi njih, bi imeli kristjani večino.

⁶ Gouraud je bil prvi francoski komisar za področje Libanona in Sirije: od novembra 1919 do novembra 1922. Bil je naklonjen maronitom in v dobrih odnosih z maronitskim patriarhom Hawayik-om. Nanj so izvajali pritisk tudi francoski krogi v Bejrutu (Zamir 1985).

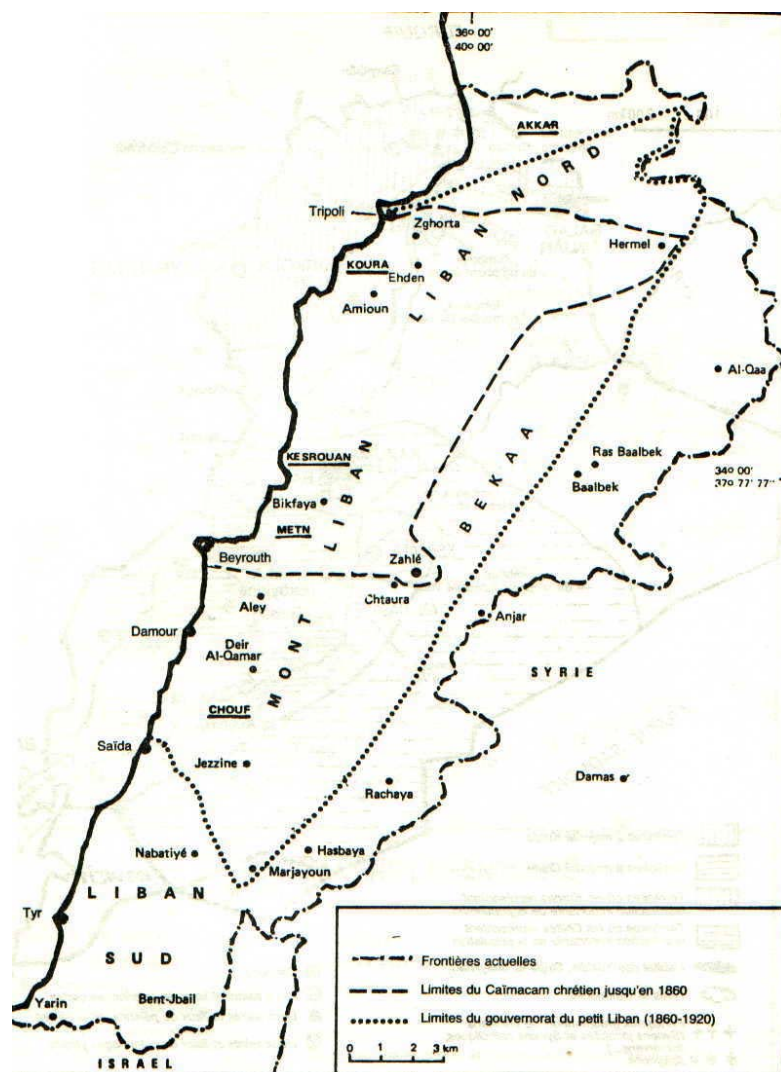
⁷ Sidon je bil mesto z 80 % muslimanskega prebivalstva (večina šiitov); v Tripoliju pa je bilo 72 % muslimanov (sunitov).

⁸ V 19. stoletju, v času Otomanskega imperija, so bili na področju Gore Libanon v ospredju odnosi med družji in maroniti. Kasneje, ko je Francija pripomogla k nastanku Velikega Libanona in se je ozemlje razširilo na današnji obseg, so v ospredje prišli odnosi med suniti in maroniti. Corm (1986:82) meni, da "maronitsko-sunitska prevlada izraža novo stanje družbenih sil v Libanonu, ki pa ne ustreza niti starim tradicijam Gore (prevlada družov s podporo maronitov) niti tistim v režimu prefektore (*mutasarifiya* = *fr. prefektura*) ali v času francoskega mandata."

⁹ Armenski katoliki, kaldejski katoliki, grški katoliki, maronitski katoliki, rimski katoliki, sirski katoliki, armenski pravoslavni, grški pravoslavni, sirski pravoslavni, protestanti, bahai, Judje, alaviti, družji, šiiti in suniti (Chabry 1984).

Z razširitvijo meja je iz "države maronitov" nastala država, kjer so bili maroniti le ena od bolj številnih skupnosti. Središče je postal Bejrut, kjer so imele glavno vlogo trgovske sunitske in grško pravoslavne družine. Vprašanje o ponovni razdelitvi ozemlja se je pojavilo med državljansko vojno. Zaradi bojov med libanonskimi skupnostmi, predvsem družini in kristjani, se je pojavila težnja po manjših enotah na osnovi verske pripadnosti.¹⁰

Slika 2.3.: Zgodovinski Libanon

Vir: Chabry (1984).

2.2 Libanon kot samostojna država

¹⁰ To je bil npr. tudi del programa stranke *Lebanese front*, ki sta ga oblikovala Pierre in Bašir Gemayel (slednji je bil leta 1982 izvoljen za libanonskega predsednika); v Manifestu falangistične stranke govorita o (kon)federaciji znotraj Libanona, kjer je poudarjen status kristjanov.

Francija je neodvisnost Libanona razglasila leta 1943, malo pred razglasitvijo neodvisne Sirije. Močni pritiski za pridružitvev področij Libanona Siriji so prihajali s strani sirskih nacionalistov, ki so imeli privrženca med delom libanonskega prebivalstva.¹¹ Pri dogovorih, ki jih je doseglo libanonsko vodstvo v tem času je pomemben **Nacionalni pakt** (*National Pact*).¹²

Gre za nepisani sporazum, ki so ga dosegle nove elite Velikega Libanona - maroniti in suniti. "Z njim so slovesno posvetile njegov obstoj in določile temeljne smernice. S paktom se kristjani odrečejo tuji zaščiti in s tem prevladujočemu vplivu zahodnih sil v Libanonu" (Corm 1986:82). Muslimani so se odrekli prizadevanjem, da bi Libanon postal del druge arabske države. Schahgaldian (1984:7) piše, da so bili na osnovi Narodnega sporazuma ustvarjeni ugodni pogoji v Libanonu za obstoj različnih političnih strank, izvajanje rednih volitev, tiska brez omejitev in uspešno tržno gospodarstvo. V tem se je Libanon razlikoval od ostalih arabskih držav.

Zdi se, da je bil Nacionalni pakt potreben za doseg soglasja spričo obstoja različnih skupnosti in njihovih usmeritev. Šlo je za oblikovanje temeljev bodoče države, pri čemer so kristjani pristali na Libanon kot samostojni del znotraj arabskega sveta. Po drugi strani pa so se muslimani strinjali z obstoječimi mejami in libanonsko neodvisnostjo. Ta privolitev je bila potrebna, da bi nevtralizirali tuja vmešavanja. To so takrat izvajali tako sirski nacionalisti in druge arabske države kot tudi zahod ter tekmici ZDA in SZ.

Prvi libanonski predsednik je postal Bešara Khoury (maronit), predsednik Sveta neodvisne republike pa Riad el Solh (sunit). Politični vodje so bili pretežno člani iz uglednih družin. Nov volilni zakon, sprejet leta 1952, je razdelil Libanon na 33 volilnih okrožij (prej 5), ki so bila načrtana v skladu z versko pripadnostjo. Izmed 44 sedežev jih je bilo 24 (55 %) namenjenih kristjanom, 20 pa muslimanom (Abu-Hamad 1995). Mesto predsednika je leta 1952 zasedel

¹¹ Južnič (1980:260) meni, da je verzija o tem, da so Arabci en narod, zelo močno podpirala stranka Baath. Ta stranka je še vedno na oblasti v Siriji (od leta 1963). Govora je o Arabcih kot o enem narodu in o arabski domovini kot "nedeljivi politični in gospodarski celoti". Dodaja tudi, da je ... "v politiki posameznih držav teza o enem narodu pogosto le povezana s taktičnimi in sporadičnimi vezmi."

¹² "Kristjani, posebno maroniti so pristali na to, da se odrečejo odvisnosti od Francije kot njihovega zaščitnika in sprejmejo arabski značaj Libanona, ki bi sodeloval z vsemi arabskimi državami, ne bi pa bil pristranski v arabskih sporih. Na drugi strani so muslimani sprejeli popolno neodvisnost Libanona in ustavili prizadevanja za združitve z drugimi arabskimi državami, posebno Sirijo" (Schahgaldian 1984:7).

Kamil Chamoun. V tem času je arabske države vznemirjalo naserjevo pan-arabsko gibanje.¹³ Egipt je veljal v času predsednika Naserja za zelo vplivnega med arabskimi državami. Predsednik Chamoun je vodil politiko usmerjeno k zahodu, čemur pa je nasprotovala opozicija. Vodja opozicije je bil druž Kamil Jumblatt. Chamoun je skušal doseči spremembo ustave in izvolitev za še eno mandatno obdobje. Spopadi so izbruhnili med njegovimi privrženci in opozicijo spomladi leta 1958. Prišlo je do kratkotrajne državljanske vojne, ki je trajala od maja do julija. Posredovala je libanonska vojska, Chamoun pa je dobil tudi ameriško vojaško pomoč.¹⁴

Skupaj z ameriški posredniki so tudi dosegli dogovor o miru in za novega predsednika izvolili vsem sprejemljivega generala Fouada Chehaba.¹⁵ Predsednik Chehab, ki je nasledil Chamouna leta 1958 je postavil na svoje mesto celoten aparat moderne države. Zunanja politika je bila uravnotežena z upoštevanjem sil naserizma ter ohranitvijo odprtosti države za vpliv zahoda. Omogočil je prihod nove politične elite in odprl dostop do mest v upravi muslimanski mladini. Stare politične elite so mu nasprotovale (Corm 1986:86). Njegov naslednik je leta 1964 postal Charles Helou. V času njegovega mandata (1964-1970) je bil sklenjen močno sporen **Kairski sporazum**.

2.2.1 Kairski sporazum

Novembra 1969 sta ga podpisali delegaciji Libanona in PLO (pod vodstvom Jaserja Arafata). Na osnovi tega sporazuma so Palestinci dobili pravico do dela, bivanja in gibanja v Libanonu. Opredeljuje oblikovanje palestinskih vojaških postojank v begunskih taboriščih, ki sodelujejo z lokalnimi odbori za zagotovitev dobrih odnosov z libanonskimi oblastmi. Te postojanke upravljajo in določijo (*regulate & determine*) obstoj orožja v (begunskih) taboriščih v okviru libanonske varnosti in interesov palestinske revolucije. Palestincem, ki bivajo v Libanonu je dovoljeno sodelovati v palestinski revoluciji preko oboroženega boja in v skladu z načeli suverenosti in varnosti Libanona. Na podlagi sporazuma je omogočen prehod diverzantom,

¹³ Sirija se je leta 1958 odločila za združitev z Egiptom. Predsednik nove Združene Arabske Republike je postal Naser. Unija z Egiptom je trajala do leta 1961 (Cedarland 2001a).

¹⁴ Libanonski predsednik je v soglasju s člani libanonskega kabineta pozval ameriškega predsednika k namestitvi ameriških sil kot pomoč pri ohranitvi varnosti in kot izraz skrbi ZDA za celovitost in neodvisnost Libanona. V tistih dneh je prišlo v Bagdadu do nasilnega strmoglavljenja vlade. ZDA so poslale v Libanon kontingent ameriških vojakov (Statement by the President 1958).

¹⁵ Abu Hamad (1995) piše, da ni šlo za konflikt med kristjani in muslimani, vendar ga je Chamoun hotel prikazati preko medijske kampanje kot takega. Kristjani naj bi bili za pro-libanonsko suverenost, muslimani pa za pro-arabsko enotnost. Dejansko naj bi šlo za njegove predsedniške ambicije in prizadevanja njegovih tekmecev, da mu onemogočijo nov mandat. Pri tem boju pa so aktivno sodelovale zunanje sile (*parties*).

določene so točke prehoda in pregledovanja terena v mejnih območjih. Gibanje Oboroženi boj (*Armed Struggle*) nadzoruje člane svoje organizacije in zagotavlja nevmešavanje v libanonske zadeve. Hkrati sta se obe strani strinjali, da libanonska oblast, civilna in vojaška, še naprej izvaja vse svoje izključne pravice in dolžnosti po celotnem Libanonu v vseh okoliščinah. Obe delegaciji sta potrdili, da je palestinski oboroženi boj v libanonskem interesu kot tudi (v interesu) palestinske revolucije in vseh Arabcev (Cairo Agreement 1999).

Za dosledno uresničevanje določil sporazuma bi bila potrebna številna in močna libanonska vojska. Le-ta pa v tistem času niti pozneje ni odgovarjala na izraelske napade na libanonsko ozemlje. Tako tudi ni ščitila ne lastnega ne palestinskega prebivalstva.¹⁶ Boj proti Izraelu, ki ga je sporazum omogočal Palestincem, je privedel k preseljevanju libanonskega prebivalstva iz juga države, kjer so bili zelo izpostavljeni izraelskim (proti)napadom. Izrael je na libanonskem ozemlju izvedel tudi dve večji ofenzivi: leta 1978 in 1982, ko je tudi zasedel velik del ozemlja. Libanon, ki se ni pridružil arabskim državam v vojnah z Izraelom je po svoji volji in zaradi svoje nemoči postal središče spopadov med Palestinci in Izraelom.

Govora je o različnih vplivih, ki so privedli do sklenitve tega sporazuma. Takratni ministrski predsednik je bil Rašid Karami, ki je povzročil vladno krizo. Onemogočal je delovanje vlade za 7 mesecev (čas pred podpisom sporazuma), hkrati pa ni hotel odstopiti. Posledice, ki so nastale na ekonomskem in političnem področju naj bi privedle predsednika k sprejetju tega sporazuma (Cairo Agreement 1999). Corm (1986:84) govori o nepremostljivi napetosti med položajem predsednika in ministrskega predsednika: o rivalstvu med maroniti in suniti v boju za oblast. Zaradi tega je bilo paralizirano delovanje izvršne oblasti in vojske. To so izkoristili Palestinci in se uveljavili kot država v državi.

Kot navaja Korn (1986) je imela vlogo pri usmerjanju odnosov s Palestinci tudi Sirija, ki je takrat vplivala na libanonsko vodstvo z zapiranjem meja. To je imelo slabe posledice za libanonsko gospodarstvo. Sirija, ki sama na svojem ozemlju ni dovoljevala nenadzorovane prisotnosti Palestinecev, je k podpisu takega sporazuma spodbujala Libanon. Posledice tega sporazuma so bile v tem, da so Palestinci izvajali napade na Izrael iz območij na jugu Libanona. Iz tistega območja se je zaradi izraelskih protinapadov izselila večina prebivalstva,

¹⁶Seale (1988) piše, da do se začeli Palestinci v begunskih taboriščih oboroževati in so s tem kršili sklenjeni sporazum. Libanonska vlada jih ni ščitila pred izraelskimi napadi, izogibali pa so se tudi njenemu nadzoru.

predvsem šiitov. Napadi so se še okrepili po tem, ko so bili Palestinci po spopadih pregnani iz Jordanije (leta 1970) in se je vojna v celoti izvajala iz libanonskega ozemlja. Nasprotja med libanonskimi kristjani in muslimani glede odnosa do PLO so se stopnjevala. Druge arabske države Palestincem niso dale podobnega dovoljenja. Hkrati je podpis tega sporazuma Izrael označil kot razveljavitev sporazuma o premirju med Izraelom in Libanonom iz leta 1949 (Korn 1986:138).

2.3 Sedemdeseta leta – palestinski boj in libanonska državljanska vojna

Leta 1970 je mesto predsednika zasedel Sulejman Franjieh. V letih pred začetkom vojne so se ustvarjale razmere nestabilnosti, na katere libanonska vlada ni zmogla najti sebi ugodne rešitve. Leta 1967, po arabsko-izraelski vojni, so v Libanon množično prišli novi palestinski begunci. V letih 1971/72 so jim sledili še novi iz Jordanije, iz kjer so bili pregnani po spopadu jordanske vojske in palestinskih borcev.

Država je v letih med 1969 in 1973 skušala omejevati palestinska odporniška gibanja, ki so postala pričujoča povsod, kjer so imeli dostop do orožja in Izrael je nemoteno vpadal na libanonsko ozemlje. "Politična oblast si nikoli ni upala iti do konca v spopadih z odporniškimi gibanji /.../ tudi izraelski vojski je narodna vojska pustila nekaznovano izvajati operacije na libanonskem ozemlju in se tako obsodila na nemoč."(Corm 2001:430-431)

Schahgaldian (1984:8) piše, da so suniti in različne levičarske skupine skušale doseči, da bi Libanon okrepil vezi z arabskimi sosedami in so tako večinoma podpirali PLO in izvajanje napadov na Izrael iz libanonskega ozemlja. Temu nasprotno stališče so imeli predvsem šiiti in kristjani, ki so opozarjali na nevarnost izraelskih protinapadov. Veliko šiitov je živelo na jugu države, kjer so bili izpostavljeni izraelskim napadom zaradi napadov PLO. Začeli so se preseljevati v varnejše predele, predvsem okoli glavnega mesta. Vlada v Bejrutu je bila nemočna, da bi izvajala učinkovit nadzor nad milicami in gverilci. Libanonska vojska se je spopadla s Palestinci in njihovimi zavezniki (*Lebanese National Movement* pod vodstvom družina Kamila Jumblatta) spomladi leta 1973, po tem, ko so Izraelci v Bejrutu in Sidonu izvedli operacije proti palestinskim vodjem.¹⁷ Nastala je politična kriza v državi. Oboroženi Palestinci so prihajali tudi iz Sirije in napadali libanonsko vojsko. Kot opisuje Korn (1986:138) je predsednik Franjieh dal Sircem zagotovilo, da ne bo obračunal s Palestinci, kar

¹⁷ *Lebanese National Movement* ali islamski progresisti.

se jim je zgodilo v Jordaniji leta 1970. Spopadi so se končali s sporazumom, ki je ponovno potrdil določila Kairskega sporazuma iz leta 1969.

Za začetek državljanske vojne velja napad falange na avtobus s Palestinci, 13. aprila 1975. Spopadi med falango ter palestinsko-libanonskim zavezništvom so potekali že prej.¹⁸ Državlјanska vojna je skoraj povzročila razpad državne oblasti. Schahgaldian (1984:8) piše, da je politična ohromljenost libanonske vlade in uničenje vojske prispevala k nadaljevanju anarhične domače situacije. Nadzor nad ozemljem sta prevzeli močnejši sosedi, Izrael in Sirija. Libanonska vojska je razpadla leta 1976. Skupnosti v Libanonu so se začele oboroževati in ustanavljati svoje milice. Kristjani so si skušali ustvariti področje zase, ki bi ga lahko branili. Pojavljale so se ideje o avtonomni ali neodvisni entiteti (Korn 1986:138).

Januarja 1976 so kristjani začeli z ofenzivo proti palestinsko-progresivnemu zavezništvu. Premoč palestinskega zavezništva se je pokazala že spomladi, zato jim je Sirija ustavila dobavo orožja. Sirija ni hotela, da bi Libanonu zavladali Palestinci, saj so se izmikali njenemu nadzoru. Ko s pogajanjmi niso dosegli želenih učinkov in palestinsko zavezništvo ni hotelo prenehati s spopadi, je jeseni Sirija posredovala vojaško in jih napadla. Po tem sirska vojska ni več zapustila Libanona. Libanonska vojska je bila oslablјena zaradi neenotnosti, ki so izbruhnile na začetku leta.¹⁹ Napad sirske vojske na PLO je sprožil veliko nasprotovanje med arabskimi državami in Sirija je tako izgubila velik del prihodkov od bogatih zalivskih držav. Oktobra 1976 so na arabskem vrhu potrdili sirske rešitev za libanonsko krizo (Corm 2001:455).

Sirska vojska je s članstvom v mirovnih silah pod okriljem Arabske lige – ADF (*Arab Deterrent Force*) obdržala nadzor nad dogajanjem v Libanonu, hkrati pa se je opirala na pristanek libanonske vlade o prisotnosti vojakov članic Arabske lige. Odločitev o ustanovitvi ADF je bila sprejeta na vrhunskem arabskem srečanju. Mirovne sile, namenjene zagotavljanju reda in miru v Libanonu, je sestavljalo 30.000 vojakov, od tega je bila velika večina sirskih. Delovali so pod vodstvom libanonskega predsednika Elias Sarkisa, ki je bil izvoljen

¹⁸ Korn (1986:139) navaja, da je šlo takrat za odgovor na streljanje diverzantov PLO na falangistično milico. Ta je skrbela za varnost ob slovesnem odprtju cerkve, kjer je bil gost Pierre Gemayel, vodja falange. Falangisti so odgovorili z napadom na avtobus (ubitih je bilo vseh 27 Palestincev). Troubé (1985:195) dodaja, da sta bila na slovesnem odprtju cerkve ubita dva člana falangistov. Napad na avtobus s Palestinci (avtobus se je peljal mimo cerkve), do katerega je prišlo istega dne je bil začetek štiridnevni spopadov med kristjani in Palestinci.

¹⁹ Troubé (1985:195) navaja, da je nastala "vojska arabskega Libanona", ki jo je vodil Ahmed el Khatib.

septembra 1976. Njihov mandat je bil v razorožitvi milic ter umiku sil, udeleženi v spopadih, na položaje pred aprilom 1975. Za urejanje odnosov med Libanonci in Palestinci so se oprli na Kairski sporazum. Časovno je bilo delovanje omejeno na 6 mesecev. Na prošnjo predsednika Sarkisa so mandat podaljševali. Leta 1978 je prišlo do napada enot libanonske vojske na vojake ADF. Ti so napadli glavni štab Chamounove Narodne Liberalne stranke in krščanski del Bejruta - Ašrafije. Sestava ADF je bila v tistem času že v celoti sirsko. Enote ADF so obstajale do julija 1982, potem ko je Arabska liga zavrnila ponovno podaljšanje mandata.

Dejanskih razlogov za vojno je verjetno več. Sovraštvo med libanonskimi skupnostmi se je lahko razvnelo zaradi medsebojnih napadov in maščevanj. Začetniki spopadov so se skrili za svojo anonimnostjo, kritično meni Corm (1986). Pri spopadih so v veliki meri sodelovale tuje sile, tako neposredno kot posredno, z dajanjem pomoči. Južnič (1984:261) piše, da "v Libanonu verski spori niso edini vzrok državnega razkroja. Botrujejo jim družbene deljenosti, ki so povezane z verskimi, problem pregnanih Palestincev in interesi, ki niso libanonski."

2.4 Izraelski zasedbi v letih 1978 in 1982

Prva izraelska invazija je trajala od marca do oktobra 1978. S t.i. "Operacijo Litani" so Izraelci hoteli ustvariti tamponsko cono na jugu Libanona ob meji, kasneje so zavzeli večji del južnega Libanona: petino ozemlja države z eno četrtno prebivalstva države (Hiro1993). Marca 1978 je Varnostni svet OZN sprejel resolucijo 425 (1978) ki govori o premirju in umiku Izraelcev. V skladu s to resolucijo je prišlo do namestitve mirovnih enot - UNIFIL (*UN Interim Force in Lebanon*). Njihov mandat je bil v potrditvi izraelskega umika in pomoči libanonski vladi pri izvajanju oblasti nad tem področjem. Izraelci so se jeseni umaknili, vendar so področje na jugu prepustili Južni Libanonski Vojski (*SLA; South Lebanese Army*). Le-to je vodil general Saad Haddad, Izrael pa jo je financiral, uril in oboroževal. Haddadov naslednik je po njegovi smrti postal Antoine Lahad, ki je vodil milico do maja 2000. Takrat so Izraelci po 22 letih tudi zapustili zasedeno območje.

Maronitska *Lebanese Front* se je začela za dosego skupnih ciljev povezovati z Izraelom. Pri tem je bil ključen predvsem mladi vodja Bašir Gemayel.²⁰ Skupaj z očetom, ustanoviteljem

²⁰ Bašir Gemayel je na začetku osemdesetih let uporabil falangistično milico za odstranitev resnih tekmecev svoji prevladi v krščanskem taboru (tekmeči - milica Chamounove *National Liberal Party*). Leta 1982 pa se je začel povezovati z Izraelom v načrtih napada na Libanon (Hiro 1996).

Falangistične stranke *Kataeb*, sta pripravila Manifest falangistične stranke. Ta govori o (kon)federaciji znotraj Libanona, kjer je poudarjen status kristjanov, zahteva konec sirske okupacije in je proti stalni naselitvi Palestincev v Libanonu.

Druga izraelska invazija se je začela junija 1982. Kot piše Hiro (1993) so imeli Izraelci pripravljeni dve operaciji. Prišlo je do uresničevanja obširnejše operacije "Mir v Galileji", v okviru katere so skušali doseči evakuacijo vseh tujih sil iz Libanona, tudi PLO in vzpostaviti nov režim pod Baširom Gemayelom ter doseči sklenitev mirovne pogodbe.

Olson (1984: 25) navaja naslednje izraelske cilje:

- dostop do vode na jugu Libanona, posebno reke Litani in rečnega področja gore Hermon;
- uničenje PLO in palestinskih ustanov;
- iskanje bolj pokornega palestinskega vodstva in prebivalstva na Zahodnem bregu, ki bi priznalo stalen izraelski nadzor;
- podpora falangistični stranki Bašira Gemayela pri prihodu na oblast v Libanonu.

Veliko število žrtev je bilo tako med Palestinci kot med libanonskim prebivalstvom. Napadi na jug Libanona in zahodni Bejrut, kjer je bil PLO, so bili zelo siloviti in so trajali od junija do avgusta. Silovitost bombardiranja (tudi uporaba fosfornih bomb) je sprožila nasprotovanje po svetu in v Izraelu (Hiro 1993). V sodelovanju z ameriškim posrednikom in zunanjimi ministri Arabske Lige so poiskali rešitev za PLO. Sedem arabskih držav je sklenilo sprejeti borce PLO iz Libanona. Odhod borcev naj bi spremljali in ščitili ameriški marinci v okviru MNF (*Multinational Force*). Ti naj bi kasneje zagotavljali red tudi v zahodnem Bejrutu.²¹

Kot piše Corm (2001), je izraelska invazija 1982 zaznamovala Libanon z začetkom najhujšega nasilja in radikalnih gibanj.²² Premirje je bilo sklenjeno 13. avgusta, nekaj dni kasneje pa je Izrael sprejel evakuacijski načrt za PLO. Invazija je povzročila zelo veliko

²¹ Mesto je bilo razdeljeno na zahodni in vzhodni del kmalu po vojni. Vzhodni je bil krščanski, zahodni pa muslimanski. Ločevala ju je t.i. zelena črta. Nadzorovale so jo različne milice. Prehod te meje je bil v določenih obdobjih nemogoč ali pa zelo tvegan. V bližnjih stavbah so bili nameščeni tudi ostrostrelci. V osebnih izkaznicah je bil takrat tudi podatek o verski pripadnosti posameznika. Na osnovi tega so milice obračunavale med sabo ali si pridobivale druge koristi - z ugrabitvami in izsiljevanjem.

²² Med ta gibanja spadajo skupine, ki jih podpira Iran. Abu-Khalil (1990) navaja, da je takrat Iran z dovoljenjem Sirije na libanonsko ozemlje namestil *Revolutionary Guards*. Drugo gibanje - Hezbollah, "božja stranka", je bila po letu 1982 Siriji zelo koristna z operacijami, s katerimi so skušali prisiliti MNF k odhodu iz Libanona in pri izvajanju pritiska na Izraelce na jugu Libanona.

smrtnih žrtev, po libanonski oceni 20.000, predvsem civilistov. V Bejrutu je zaradi 52-dnevnega obleganja umrlo preko 5.000 civilistov (Abu-Hamad 1995). Septembra je Falanga prišla na oblast in Bašir Gemayel je bil izvoljen za predsednika. Bil je priljubljen predvsem pri maronitih. Zavzel se je za umik vseh tujih sil, tako Palestincev kot Sircev in Izraelcev. Izrazil je nasprotovanje predsedniku Asadu in izenačil sirsko z izraelsko okupacijo. Še pred nastopom funkcije je bil ubit v atentatu 14. septembra. Odgovorna naj bi bila Sirija, vendar tega ni nikoli priznala. Falanga se je maščevala v palestinskem begunskem taborišču Sabra in Šatila. S pomočjo Izraelcev je falangistična milica pod poveljstvom Elija Hobeike izvedla pokol nad neoboroženimi Palestinci (borci PLO so s posredovanjem ZDA prej zapustili Libanon). Pokoli so sprožili veliko nasprotovanje tudi v Izraelu. Konec septembra so se Izraelci umaknili iz Bejruta. V tem času, julija 1982 se je iztekel tudi mandat ADF; novega podaljšanja Arabska Liga ni odobrila. Na mesto predsednika je bil septembra izvoljen Amin Gemayel, brat ubitega Baširja. Nekaj mesecev kasneje je bil z ameriškim posredovanjem sklenjen mirovni sporazum z Izraelom.

2.4.1 Libanonsko-izraelski sporazum in umik MNF

Sporazum med državo Izrael in libanonsko vlado je bil podpisan 17. maja 1983. V njem je govora o prenehanju vojnega stanja med Izraelom in Libanonom, o mehanizmu za nadzorovanje izvajanja določil pogodbe, o vojaškem sodelovanju in ustanovitvi izraelske misije v Bejrutu. Določa tudi umik izraelske vojske iz Libanona (8 -12 tednov po tem, ko bi sporazum stopil v veljavo) in umik vseh tujih vojakov iz Libanona (The 17. May Agreement 1999).

Sporazum ni stopil v veljavo. Zelo aktivno mu je nasprotovala Sirija. Sirsko vodstvo je nasprotovalo vsakemu poskusu, ki bi pripeljal k sklenitvi miru z Izraelom brez udeležbe Sirije.²³ Golansko planoto si je Izrael priključil leta 1981. Eden od sirskih interesov v Libanonu je v pridobivanje večje vloge oz. vplivnosti v pogajanjih z Izraelom. Z močjo vplivanja na Palestince hoče Sirija ostati vključena v dogovore za dosego miru na Bližnjem vzhodu. Sirci poudarjajo enotnost arabskih držav pri pogajanjih z Izraelom.²⁴

²³ Asad kljub velikim prizadevanjem ni mogel prepričati Egiptu pod predsednikom Sadatom, da bi se odpovedal sklenitvi mirovne pogodbe z Izraelom aprila 1979. V Libanonu je lahko Sirija izvajala znatno večji vpliv, tako z lastno vojsko kot posredno, s podporo različnim milicam.

²⁴ Avgusta 2001 je Nabih Berri, predsednik libanonskega parlamenta v srečanju z ameriškim odpravnikom poslov ponovil, da ostajajo na stališču, da se mora mirovni pogovor z Izraelom doseči istočasno s Sirijo (Xinhua agency, 6. 8. 2001).

Corm (2001:524-525) piše, da "ZDA niso uvidele, da prevlada ekstremne desnice starega libanonskega političnega establišmenta na čelu s falangistično stranko pomeni ponovno destabilizacijo Libanona /.../(k)ot dežela ravnovesja in kompromisa, se mu mora vladati iz središča; to dokazuje celotna libanonska politična zgodovina; vsakokrat ko je ena libanonska frakcija iskala orientacijo v politiki tujine in je izvajala to 'politiko' vdanosti doma, je to povzročilo v deželi pretrese."

Umik izraelskih vojakov iz gorovja Šuf je privedel do pokola kristjanov po vaseh, kjer so jih izvedle milice družov. Umik je bil nepričakovan za libanonsko vlado, družji pa so dobivali orožje od Sirije ter pomoč od Palestincev. Predsednik Amin Gemayel je zaprosil za pomoč enote MNF, ki so tudi izvedli napade na položaje družov in Palestincev na Šufu. Corm (2001:539) piše, da se je izraelska vojska, potem ko so izzvali pokole na Šufu 1983, umaknila na jug Libanona pozimi 1984 in spomladi 1985. Tam so si ustvarili varnostni pas, ki je nastal z invazijo 1978. Enako kot na Šufu se je zgodilo tudi v južnem Libanonu. Ko se je njihova vojska umaknila, je ponovno prišlo do pokolov in nasilnih pregonov krščanskega prebivalstva in požigov vasi.

Samomorilski bombni napadi na ameriške in francoske vojake v Bejrutu so pospešili odhod MNF, do katerega je prišlo februarja 1984.²⁵ Nekaj dni po samomorilskem napadu je bila v Ženevi sklicana Nacionalna konferenca o spravi. Tam je bil predsednik in vodje glavnih frakcij. Sirski opazovalec, zunanji minister Khaddam je poudaril potrebo po razveljavitvi sporazuma z Izraelom. Na osnovi tega bi lahko prišlo do resnih razgovorov o dosegi miru v Libanonu. Čez nekaj mesecev so libanonski parlamentarci sporazum razveljavili (Korn 1986:141). Pot do miru je moral Gemayel iskati preko Asada. Marca 1984 je prišlo do ponovnega srečanja libanonskih vodij frakcij in predsednika, v Lousann-i. Na konferencah "narodne sprave" v Ženevi in Lousann-i jeseni 1983 in spomladi 1984, pod sirskim in saudskim vodstvom, so sklenili oblikovati vlado iz milic. Vlado so sestavljali glavni šefi milic ali njihovi zastopniki, s čimer so uradno potrdili razdelitev države na verske gete (Corm 2001:544).

²⁵ Hiro (1996) kot storilca omenja organizacijo povezano z islamskim gibanjem Amal, v drugem viru (Council of Foreign Relations 2001) je navedeno, da so samomorilske napade izvedli pripadniki Hezbollaha.

Leta 1985 je prišlo do stopnjevanja konflikta med predsednikom Gemayelom in Samirjem Geagea, ker je Gemayel prevzel nadzor nad finančnim upravljanjem *Lebanese Forces* (LF)²⁶ preko vodstva falangistične stranke. LF je vodil Geagea in jo razglasil za neodvisno od falange glede varnosti in financiranja. Po spopadih je Geagea dobil popoln nadzor nad LF in zmanjšal moč Gemayela.

2.5 Nasprotja znotraj libanonskih skupnosti

Spopadi znotraj libanonskih skupnosti so potekali v zadnjem obdobju državljanske vojne, v drugi polovici osemdesetih let. Palestinci so izgubili podporo pri nekdanjih libanonskih zaveznikih. Libanon je bil takrat razdeljen na muslimanska in krščanska področja, znotraj katerih so se za prevlado bojevale milice. Posledica teh spopadov so bile številčne človeške žrtve in uničenje mest, predvsem Bejruta.

Spomladi 1985 se je začela splošna vojna med Palestinci in šiitskimi milicami. Razširila se je na splošno vojno v zahodnem Bejrutu, kjer so februarja 1987 izbruhnili spopadi med milicami družov in šiitov. Oboji so bili sirski zavezniki. Nekaj dnevnih spopad je veljal za enega izmed najbolj intenzivnih v 12 letih vojne.²⁷ Marca leta 1987 so v (novonastali) 'muslimanski' sektor prišli sirski vojaki (Corm 2001:545).

Maronitski tabor je bil v drugi polovici 80-ih let razdeljen na več frakcij; predsednik Gemayel (njegova milica je bila *Force 75*), Geagea (*Lebanese Forces* - LF), Hobeika (del, ki se je odcepil od LF), Chamoun (Nacionalna Liberalna Stranka), Franjeh ter maronitski cerkveni vodje. Vladna kriza je izbruhnila pred koncem mandata Gemayela, leta 1988. Ta je predlagal začasno vlado - šestčlanski vojaški svet, ki bi ga vodil general Michel Aoun (Hiro 1993:149). Aoun je bil takrat poveljnik libanonske vojske in je hotel postati predsednik. Sirija je podpirala druge kandidate kot Franjeha, ki ji je bil naklonjen. Aoun ni skrival izrazitega nasprotovanja predsedniku Asadu. Sočasno z Aounovo vlado je tako obstajala še druga - prosirska, ki jo je vodil Salim al-Hoss.

²⁶ *Lebanese Forces* je koalicija maronitskih milic, ki je politično pod okriljem organizacije *Lebanese Front*, katere vodja je bil Kamil Chamoun (Hiro 1996).

²⁷ V petih dneh spopadov je bilo 700 žrtev. Zaradi težkega orožja, s katerim jih je oskrbela Sirija, je bil uničen velik del zahodnega Bejruta (US Library of Congress 1987a).

Kot opisuje Hiro (1993:150) je bilo zavezništvo med gen. Aounom in Samirjem Geagea nestabilno zaradi različnih interesov in ambicij.²⁸ Aoun je bil za ohranitev krščanske nadvlade, Geagea (vodja LF) pa je zagovarjal federalni Libanon iz kantonov, pri čemer na nacionalni ravni kristjani ne bi izvajali najvišje oblasti. Skupno jima je bilo sovraštvo do Sirije in njenih vojakov v Libanonu. Februarja 1989 je Aoun napadel enote LF v vzhodnem Bejrutu in Metnu. Geagea je bil poražen in je sprejel premirje ter priznal politično nadvlado Aouna. Kristjani (LF) so dobivali vojaško pomoč tudi iz Iraka. Odnosi med Sirijo in Irakom so bili vedno napeti. Sirija se je tako brez zadržkov pridružila proti-iraški koaliciji pod vodstvom ZDA v Zalivski vojni leta 1991.

2.6 Čas pred koncem vojne

2.6.1 Taefski sporazum

Sklenjen je bil oktobra 1989 v Saudski Arabiji. Večina libanonskih parlamentarcev je podpisala *Listino o narodni spravi*. Sporazum je bil namenjen vzpostavitvi miru v Libanonu in vsebuje reforme, prav tako pa tudi opredeljuje odnos s Sirijo. Sirija je bila naprošena, da pomaga pri uveljavljanju libanonske državne suverenosti nad vsem libanonskim ozemljem, če jo za to zaprosi libanonska vlada.

Nekatere reforme Taefskega sporazuma (The Taef Agreement 1999)

Glede političnih reform sporazum določa, da "dokler ljudska skupščina ne sprejme volilnega zakona brez sektaških omejitev, so sedeži v parlamentu razdeljeni: enako med kristjani in muslimani, proporcionalno med veroizpovedmi vsake sekte, proporcionalno med pokrajinami". Število članov ljudske skupščine se je povečalo na 108, enako razdeljenih med kristjane in muslimane.

Eden izmed razlogov, ki se jih navaja za izbruh vojne je konfesionalizem. Sporazum določa ukinitvev političnega sektaštva kot enega izmed temeljnih narodnih ciljev. Predviden je postopni načrt, oblikovanje narodnega sveta, z nalogo preučiti predloge za ukinitvev sektaštva. V državnih službah, sodstvu, vojaških, varnostnih, javnih ustanovah se ukine sektaško

²⁸ Aoun in Geagea sta bila zaveznika in nasprotnika. Vojna med vzhodnim in zahodnim Bejrutom (kjer so bila sirska oporišča) je trajala od marca do maja ter od junija do septembra 1989. V napadih, ki so jih na Aounove čete izvajali družji, je Geagea z LF pomagal Aounu. Veliko nasilje je povzročilo beg muslimanskega prebivalstva na jug Libanona, kristjani pa so iskali varnost na Gori in v tujini (Hiro 1993:150).

zastopanstvo in se opre na sposobnost in strokovnost. Izjema velja za mesta z največjo odgovornostjo (*top-level job*), ki so razdeljena enako med kristjani in muslimani.

Sporazum potrjuje suverenost Libanona nad celotnim libanonskim ozemljem in zahteva razpustitev libanonskih in nelibanonskih milic.

Siriji je namenjena naloga pomagati libanonski vladi. Sirska vojska nudi pomoč libanonski vladi za obdobje dveh let. To obdobje se začne po ratifikaciji listine o narodnem sporazumu (*National Accord Charter*), po izvolitvi predsednika, oblikovanju vlade in ustavnem sprejetju političnih reform. Po koncu tega obdobja se obe vladi odločita o ponovni razporeditvi čet. O obsegu (številu pripadnikov) sirske vojske in trajanju prisotnosti se sklene sporazum med obema vladama. Opredeljen je postopen sirski umik iz Bejruta in doline Beka in nova sirska črta pri Hammani (20 km vzhodno od Bejruta). Podrobnosti naj bi obravnaval skupen libanonsko-sirski odbor.

Sirsko-libanonski odnosi so opredeljeni kot "posebni odnosi, ki izvirajo iz krvnega sorodstva, zgodovine in skupnih bratskih interesov". Iz te povezanosti izvira "sodelovanje in koordinacija, ki jo odražajo sklenjeni sporazumi za vsa področja, kjer imata skupne interese". Poudarek je na temu, da druga drugi ne smeta predstavljati grožnje za varnost.

Hiro (1993) navaja spremembe členov ustave iz leta 1926, ki jih je uvedel Taefski sporazum: Člen 17- o izvršni oblasti, ki je bila prej zaupana predsedniku republike: V skladu z novim sporazumom je izvršna oblast dodeljena Svetu ministrov. Svet ministrov sestavlja polovica muslimanskih in polovica krščanskih ministrov.

Člen 52- predsednik je lahko sklepal in ratificiral mednarodne pogodbe. Nov sporazum določa, da si mora predsednik zagotovitiodobritev ministrskega predsednika kot tudi vlade, preden začne mednarodna pogodba veljati.

Člen 53- predsednik je imenoval ministrskega predsednika, kar potrdi parlament. Prav tako je lahko imenoval oz. odstavil ministre. Taefski sporazum določa, da se mora predsednik preden imenuje kandidata za ministrskega predsednika posvetovati s predsednikom parlamenta in *senior* parlamentarci. Ministrski predsednik imenuje ministre v posvetovanju s predsednikom. Ministre lahko odstavi s položaja samo vlada. Kot je razvidno iz sprememb, so reforme

okrepile moč vlade. Pooblastila predsednika so se zmanjšala. Poveča se tudi število članov parlamenta.

Sedaj, ko je od sklenitve sporazuma minilo že dobro desetletje, se kaže dejansko uresničevanje določil Taefskega sporazuma. Skoraj vse milice, tako libanonske kot tuje, so bile razpuščene. Za državo je bila pomembna razpustitev palestinskih milic v Libanonu, ki je potekala jeseni leta 1991. Takrat je bilo v državi približno 350.000 Palestincev, večina v dveh begunskih taboriščih. Tam je bivalo tudi okoli 6.000 palestinskih borcev (Chesnoff, Makovsky 1991). Del libanonskih milic se je pridružil libanonski vojski. Sirska vojska se dve leti po sprejetem sporazumu ni umaknila na vzhod države. Sirija je dejansko začela s premikom čet spomladi 2001 in nadaljevala junija istega leta.²⁹ Državi sta sprejeli več bilateralnih sporazumov (o tem je več govora v poglavju o odnosih med državama). Konfesionalni sistem ostaja v veljavi. Libanonski državniki zaenkrat še niso našli boljše alternative, ki bi ugodila zahtevam vseh skupnosti.³⁰

2.6.2 Spopadi v krščanski enklavi 1989/1990

Aoun je podpiral razgovore o reformi le v povezavi z garancijo o sirskem umiku. Ko so parlamentarci sprejeli prej omenjeni sporazum so se začeli protesti v podporo Aounu in splošna stavka v vzhodnem Bejrutu. Razpustil je parlament (novembra 1989) in hotel prevzeti oblast. Ostali v krščanskem taboru, tudi Geagea, Chamoun in patriarh Sfeir, so podprli sporazum. Kot pravi Hiro (1993:152) so opozarjali, da bi zavrnitev pripeljala k novim bojem, kjer bi se krščanska stran znašla sama, brez tujih zaveznikov. Šiiti so bili prav tako nezadovoljni s sporazumom. Za Hezbollah je pomenil oviro pri vzpostavitvi islamske republike.³¹ Druzom ni ustrezala razpustitev milic, ki je bila predvidena v sporazumu.

²⁹ Kot je takrat izjavil libanonski ministrski predsednik Hariri, je šlo za koordinirano dejanje med libanonsko in sirsko vojsko. Pri umiku naj bi šlo za izraženo pripravljenost Sirije do spoštovanja sporazumov sklenjenih z Libanom. Pokazati hoče, da nima namena ostati v Libanonu in tako umakniti to temo iz pogovorov z zahodnimi in arabskimi državami (Arabic news 2001a in 2001b).

³⁰ Troubé (1985:185) navaja, da libanonska država združuje 16 verskih skupnosti, ki so uradno preštete in priznane. Med sabo se ne razlikujejo po etnični osnovi in ne po jeziku. Konfesionalizem so ustvarili in uvedli Turki in Evropejci po pokolih leta 1860 med družni in maroniti. Politično težo imajo le nekatere skupnosti; pri kristjanih to velja za maronite, grške pravoslavne, grške katolike in Armence; pri muslimanih pa za sunite, šiite in druze.

³¹ Do razorožitve po vojni je prišlo pri vseh milicah razen pri Hezbollahu. Hezbollah nadaljuje z napadi na Izrael tudi po umiku iz zasedenega območja maja 2000. Po njihovem mnenju še vedno obstaja del zasedenega libanonskega ozemlja - *Shebaa farms*. Hezbollah si pripisuje zasluge za umik Izraelcev iz zasedenega območja. Gibanje ima tudi močno medijsko podporo. Council of Foreign Relations (2002) navaja, da je Busheva administracija uvrstila Hezbollah na seznam tujih terorističnih organizacij in hkrati naslovila zahtevo na libanonsko vlado, da naj ta zamrzne premoženje Hezbollaha kot teroristične organizacije. Libanon je to zavrnil.

Libanonski parlamentarci so ratificirali sporazum ter za predsednika izbrali Reneja Muawada. Ubit je bil istega leta v atentatu. Za novega predsednika je parlament izbral Eliasa Hrawi-ja. Predsednik Hrawi je na čelo vlade postavil Hossa ter razpustil Aounovo vlado. Prav tako je bil gen. Aoun razrešen iz položaja vojaškega poveljnika. Na njegovo mesto je prišel general Emile Lahoud. Lahoud je sedaj libanonski predsednik.

Aoun ni hotel priznati Taefskega sporazuma. Januarja 1990 je LF napadla pozicije Aounove vojske v vzhodnem Bejrutu. Spopadi med kristjani, ki so trajali do premirja v maju so se razširili na druge dele v krščanski enklavi (predel Bejruta – Ašrafije ter obmorska mesta Junieh in Byblos). Spopadi med Aounom in Geagea (LF) so ponovno povzročili beg prebivalstva in uničenje gospodarske infrastrukture, podobno kot jo je prej doživel zahodni Bejrut. Damask in zahodni (muslimanski) Bejrut pa se v boje nista vmešavala (Hiro 1993:155). Geagea je sprejel določila Taefskega sporazuma in izrazil pripadnost predsedniku Hrawiju, hkrati pa zaprosil za vojaško pomoč proti Aounu. Oktobra 1990 sta sirska in libanonska vojska izvedli skupen napad na področje pod Aounovim nadzorom v krščanski enklavi. Aoun se je zatekel v francosko ambasado in kasneje dobil zatočišče v Franciji.³²

2.7 Konec vojne

Januarja 1991 je predsednik Hrawi razglasil konec 15 letne državljanske vojne v Libanonu. Takrat libanonska vojska še ni prevzela nadzora nad pristanišči in ekonomskimi centri ter razorožila milic. Posledice vojne so bile za Libanon zelo hude, predvsem za civilno prebivalstvo. Po ocenah je umrlo 144.240 ljudi, od tega skoraj 130.000 civilistov, preko 197.000 je bilo ranjenih, preko 17.000 pogrešanih. Državo je zapustilo skoraj milijon ljudi, od tega približno 70 % kristjanov in 30 % muslimanov. Razeseljenih je bilo okoli 800.000 ljudi, od katerih se preko polovica še vedno ni vrnila v svoje kraje. 62 % razseljenih je iz področja gore Libanon, 24 % iz južnega Libanona in 8 % iz Bejruta (Consequences of the War 2001).

³² Kot opisuje Hiro (1993), so bile takrat okoliščine Aounu nenaklonjene: Irak je napadel Kuvajt, tako da Irak ni mogel priskočiti na pomoč kristjanom. Z napadom in s kasnejšimi sankcijami pa se je zelo poslabšalo tudi gospodarsko stanje v državi zaradi padca izvoza ter upada dohodkov, ki je prihajal od libanonskih emigrantov v Iraku in Kuvajtu. Sirija se je nato pridružila zahodni koaliciji v napadu na Irak. S tem si je pridobila ugled in podporo zahoda, predvsem ZDA.

3. ODNOSI MED SIRIJO IN SKUPNOSTMI LIBANONA

To poglavje opredeljuje libanonske skupnosti in njihove stranke ter njihov odnos do Sirije. V libanonski vojni ni šlo le za vprašanje odnosov med različnimi verskimi skupnostmi ampak so v njej pomembno sodelovale tuje sile. S Palestinci in PLO je Libanon postal vpleten v reševanje palestinskega problema. Postavlja se vprašanje, če bi v Libanonu prišlo do spopadov med skupnostmi tudi, če bi Izraelcem in Palestincem uspelo najti sprejemljivo rešitev za doseg miru.³³ Poleg reševanja palestinskega vprašanja je v Libanonu iskal svoje pristaše tudi Iran. Na podlagi dobrih odnosov s Sirijo so iranski aktivisti razširjali ideje iranske revolucije iz leta 1979 pod vodstvom Homeinija.

3.1 Odnosi s kristjani

Krščanski tabor v Libanonu tvori več strank;

Falangistična stranka (uradno ime *Libanonska Kataeb*³⁴ *socialno demokratska stranka*). Ustanovitelj stranke je Pierre Gemayel, njegova sinova Bašir in Amin sta postala predsednika republike 1982. Stranka je imela tudi svojo milico, katere vodja je bil Bašir Gemayel. Na začetku vojne je imela stranka 20.000 članov. Politično je bila stranka pod okriljem organizacije *Lebanese Front* (vodja Chamoun). Na začetku 80-ih let je falanga preko Baširja Gemayela dosegla prevlado v krščanskem taboru (Hiro 1996:258).

Lebanese Forces (LF); libanonska milica in politična stranka, ustanovljena januarja 1976. Sestavljali so stranko maronitske milice falange, Nacionalna liberalna stranka, *Guardians of the Cedars*, *Al-Tanzim*. Vojaško poveljstvo je vodil Bašir Gemayel (do smrti 1982). V prevratu 1985 je poveljstvo prevzel Geagea (Hiro 1996:181).

Lebanese Front - libanonsko politično zavezništvo. Nastalo je septembra 1976 kot konfederacija maronitskih krščanskih političnih strank; falangistična stranka, Nacionalna liberalna stranka, *Guardians of the Cedars*, Maronitska liga. Vodil jo je Kamil Chamoun (Hiro 1996:182).

³³ "V Libanonu leta 1975 vlada kompleks manjšinskosti. Maronite skrbi vzpon islama, ki bi postavil pod vprašaj njihovo oblast v Libanonu. Druzi, ki so prej vladali v gori, so izgubili celotno politično in demografsko težo. Šiiti, družbena skupina, ki je zaznamovana z revščino in se takemu stanju upira /.../ Oblast v Libanonu je ostala od 1920 naprej monopol zaključenega kroga ljudi, kjer so združeni po sili razmer oligarhisti glavnih verskih skupnosti. Zato so težave, ki se začnejo leta 1975 kot krajevni element, predvsem konfrontacija znotraj skupnosti za prenovo elit na oblasti in ne toliko konflikt med skupnostmi." (Corm 2001:422-424)

³⁴ *Kataeb* je arabski izraz za falango.

Vodilne stranke med kristjani so opozarjale na nevarnost, ki so jo predstavljali palestinski borci in njihovo delovanje proti Izraelu iz libanonskega ozemlja. Ker so bili Palestinci zelo številčni in dobro organizirani, so začeli predstavljati v državi silo, ki je ni bilo mogoče spregledati. Spopadi med Palestinci in libanonsko vojsko so se začeli spomladi 1969, nakar so jeseni v Kairu dosegli sporazum. Tudi po sklenitvi sporazuma je prihajalo do občasnih vojaških spopadov med Palestinci in Libanonci, kar se je stopnjevalo do uradnega začetka vojne aprila 1975.

Sirija je leta 1976 stopila na stran kristjanov (falangistov). Po tem začetnem sodelovanju so postajali odnosi Sirije z libanonskimi kristjani vse slabši in kristjani so bili pogosto tarča sirskih napadov.³⁵ Corm (1986:100) meni, da je Sirija uporabljala nasilje proti kristjanom takrat, ko je bila ogrožena katera od stalnic njene politike. Kot primere navaja leto 1978, ko so se krščanske stranke obrnile na Izrael in so Sirci (takrat kot vojaki ADF) bombardirali Ašrafiye, predel v vzhodnem Bejrutu. Leta 1981 ob ponovnem zavezništvu z Izraelci (Bašir Gemayel je iskal podporo, ki bi falangi in njemu pomagala priti na oblast) so bombardirali mesto Zahle, ki so ga zajeli falangisti. V letih 1983/84 je Sirija hotela doseči razveljavitev libanonsko-izraelskega sporazuma in je delovala proti prevladi falangistov, ki jo je omogočila izraelska invazija.

3.2 Odnosi z muslimani

Muslimani v Libanonu so bili zbrani v:

Lebanese National Movement (LNM) - libanonsko-palestinsko politično zavezništvo, ki je bilo oblikovano na začetku vojne (april 1975). Je konfederacija različnih nacionalnih in progresivnih, muslimansko-dominiranih strank; Arabska *Baath* socialistična stranka; Progresivna socialistična stranka; Sirska socialna Nacionalistična stranka; Komunistična stranka; organizacija *Communist Action*; Popularna naseristična organizacija in Neodvisni naseristi. Vodja je bil druž Kamil Jumblatt.³⁶ Zavzemali so se za ukinitve konfesionalnega sistema, spremembo ustave glede določenih pooblastil posameznih vej oblasti ter za

³⁵ Odnosi naj bi se slabšali zaradi sodelovanja falangistov z Izraelom; B. Gemayel je navezal stike z Izraelom. Skupen interes so našli v umiku Palestincev iz države. Kot piše Abu Khalil (1990) je bila sirska politika po težavah z desno koalicijo leta 1978 usmerjena v sabotiranje/ onemogočanje poizkusov Bašira Gemayela pri iskanju izraelske pomoči. Avtor tudi navaja, da bi se sirski vpliv zagotovo zmanjšal, če bi bila država močna, to pa so skušali ovirati.

³⁶ Po atentatu leta 1977 je njegovo mesto prevzel sin Walid. Kot piše Troubé (1985) se atentat pripisuje Siriji. Kljub temu je Walid Jumblatt pomiril odnose s Sirijo. Deloval je kot vodja LNM in Progresivne socialistične stranke ter usklajeval politiko z Damaskom (Hiro 1996:182).

reorganizacijo vojske. Stopili so v zavezništvo s PLO v spopadih z maronitsko Lebanese Front in LF (Hiro 1996:182).

Nasprotovanje med vodjo Jumblatom in sirskim predsednikom Asadom je najprej povzročil napad Sirije, ki jih je izrinila iz osvojenih položajev v krščanskem delu. Jumblatt je prav tako nasprotoval sirskemu načrtu o legitimiziranju okupacije vzhodnega iz severnega Libanona. Kamil Jumblatt je bil marca 1977 ubit v atentatu. Corm (1986:98) navaja, da se je militarizacija družov in šiitov začela po pokolih na Šufu (1983/84) in v južnem Libanonu (1985), h katerim je pripomogel Izrael. Isti avtor navaja, da je v letih 1982-1983 iz Damaska prihajalo orožje družom na Šufu in šiitom iz južnega predmestja Bejruta, kar so Izraelci dopustili. Septembra 1983 so milice družov, oborožene s strani Sirije in z logistično naklonjenostjo Izraelcev, v treh dneh premagale falangistično milico in prisilile celotno krščansko prebivalstvo Šufa k preselitvi iz regije (Corm 2001:528).

Abu Khalil (1990) piše, da si Sirija ni mogla pridobiti zanesljivega sunitskega zaveznika v Libanonu, ker je bila sunitska skupnost razdrobljena. Suniti politično pripadajo Saudski Arabiji in Iraku, tako da do Sirije niso izkazovali take lojalnosti kot druge muslimanske skupnosti.

Šiiti so dokaj pozno postali politično neodvisni. Šiite, kot tudi druge muslimane, so v glavnih nacionalnih vprašanjih zastopali suniti. Vzpon šiitskega političnega gibanja v 60-ih letih pod imamom Musa as-Sadrom je bil delno posledica šiitskega nasprotovanja sunitskemu monopolu muslimanskega političnega predstavništva. Sadrovo gibanje je poudarjalo prvenstvo lastnega zastopanja šiitov. S prihodom Asada se je okrepila vez med Sirijo in libanonsko šiitsko skupnostjo. Tako Asad kot drugo sirsko vodstvo pripada šiitski alavitski manjšini.³⁷ Alaviti predstavljajo v Siriji le okoli 11 % prebivalstva. Prej je bila ta manjšina postavljena na obrobje političnega in družbenega življenja, nekateri suniti alavitov sploh ne priznavajo kot muslimane (Abu Khalil 1990).

Z nenehno podporo sirski politiki v Libanonu se je vzpostavilo sodelovanje med obema. Sadr je ustanovil "Gibanje razdedinjenih" (*Movement of the Disinherited*). Vojaško krilo tega

³⁷ Kot navaja Abu Khalil se je Asad v 70-ih letih soočal z napetostmi, ko so suniti v državi nenehno poudarjali ne-islamsko naravo alavizma. Podporo si je Asad pridobil pri libanonskemu šiitskemu verskemu vodji, Imamu Musa as-Sadru. Ta je s fatvo uradno priznal alavite kot šiite. Sadr pa je potreboval Asadovo podporo milici Amal, kar mu je Asadov režim tudi omogočil (Abu-Khalil 1990).

gibanja, milica Amal, je nastalo leta 1973. Abu Khalil (1990) piše, da je Sirija uporabljala Amal tudi v regionalni politiki. Ko je Libanon postal prizorišče mednarodnih in regionalnih rivalstev, je Amal služil kot orodje proti iraškemu delovanju. Ubiti so bili pro-iraški vojaški predstavniki v Libanonu, prav tako pro-iraški vodje stranke Baath, ostali so se umaknili.

Corm (1986:164) opisuje rivalstvo v vodstvu šiitske skupnosti. To je po izraelski invaziji in odhodu Palestincev razdeljeno na laike iz gibanja Amal (vodja Nabih Berri) ter šiitsko duhovščino. Amal-ova šiitska milica je postala vodilna v zahodnem Bejrutu, od februarja 1984, malo pred odhodom MNF (pomemben vpliv pri odhodu MNF so imeli samomorilski atentati oktobra 1983). Kot piše Corm (2001:540) je Amal lahko prevzel prevlado zaradi močnega nekajdnevnega bombardiranja južnega predmestja Libanona s strani libanonske vojske, kot odgovor na izzivanja. Neobičajen obseg bombardiranja je pripeljal k razkroju 6. brigade libanonske vojske, katere deli s šiitsko veroizpovedjo so se pridružili milici Amal-a.

Junija 1987 je v zahodnem Bejrutu izbruhnila vojna med pro-sirsko Amal in fronto, ki so jo tvorili druzi, Komunistična stranka in sunitske milice (Murabitoun). Sirija je pomagala Amalu z dodatnimi 7.000 vojaki (Abu Hamad 1995).

3.3 Odnosi s tujimi silami v Libanonu

3.3.1 Iran

Začetek iranskega vpliva v Libanonu sega v pozna sedemdeseta leta. Povezan je z vzpostavitvijo novega, revolucionarnega režima pod vodstvom Homeinija. Z njegovim prihodom na oblast leta 1979 se je začelo obdobje dobrih odnosov s Sirijo.³⁸ Širjenje iranske ideologije med libanonskimi šiiti se je začelo z njenim soglasjem (Moussalli 1999:182).

Pred izraelsko invazijo leta 1982 je iranska zunanja politika podpirala šiitske, pa tudi manjše sunitske skupine. Glavno šiitsko gibanje, ki se je navdihovalo v iranski revoluciji, je bil Hezbollah. Njemu in Islamskemu Amalu je pritekala velika vojaška in finančna pomoč.³⁹

³⁸ Nova oblast je hkrati prekinila odnose z Izraelom, potem ko je Iran pod vodstvom šaha v nasprotju z arabskimi državami že leta 1950 priznal Izrael kot suvereno državo. Državi sta usklajevali delovanje na gospodarskem, vojaškem, političnem in varnostnem področju (Moussalli 1999:182).

³⁹ Corm (2001:540) piše, da je Hezbollah javno financiral iranska ambasada v Bejrutu, Moussalli (1999:181) pa navaja njihovo ambasado v Damasku kot ključno pri usmerjanju njihove dejavnosti. Med izraelsko invazijo 1982 je Iran šiitskim skupinam v Libanonu namenil pol milijarde dolarjev. Namen je bil širjenje ideologije o islamski revoluciji in bojevanje proti Izraelu na jugu.

Corm (1986:89) piše, da se je po letu 1982, z izraelsko invazijo in maščevanjem falangistov (pokoli v begunskih taboriščih Sabra in Šatila) v Libanonu pojavil islamski integralizem, ki ga do tedaj tam ni bilo. Po izraelski invaziji 1982 je Sirija privolila prihod približno 3000 iranskih »*Revolutionary Guards*« (RG) na libanonsko ozemlje. Prisotni so bili v Baalbeku, v dolini Beka, ki je bila pod sirskim nadzorom.⁴⁰ Pripadniki Hezbollaha in Islamskega Amala so tam dobivali vojaško urjenje in ideološko indoktrinacijo. Iran je namenil velika sredstva za oboroževanje Hezbollaha in delovanje šol in bolnic. Kot pravi Moussalli (1999:180) je bil pomen RG velik še posebej zaradi ohromljenosti libanonske centralne vlade in zgodovinskih vezi med šiiti v Libanonu in Iranu. Po njegovem mnenju je delovanje RG in z njimi povezanih šiitskih milic "radikaliziralo libanonsko šiitsko skupnost in oslabilo zmernejše sile". Navaja, da so bile ostale šiitske sile bolj zapletene v notranje spore in so se borile za prevlado. V naslednjih letih, po utrditvi Hezbollaha, je Iran podpiral tudi druge islamske organizacije. Mnoge od njih, kot npr. Islamski džihad so bile vpletene v ugrabitve tujcev, umore in bombne napade.

Velika vlaganja, ki jih je odobrilo iransko vodstvo, so bila za državo opravičljiva z vidika premagovanja izoliranosti in širjenja ideologije. Kot piše Moussalli (1999:180) je bil Hezbollah orodje Irana za poseganje v konflikte med šiitskimi skupinami. Iran je imel preko južnega Libanona tudi vpliv na Izrael, kar mu je povečalo regionalno in mednarodno težo.

Med Libanom in Iranom je prišlo januarja 1983 do prekinitve uradnih odnosov. Vzrok je bil v nepripravljenosti Irana, da umakne svoje RG. V naslednjih letih se je njihovo število zmanjšalo, vendar je Iran hkrati okrepil vpliv na libanonske šiite z idejo o vzpostavitvi islamske države v Libanonu. Odnosi so se izboljšali leta 1987, ko je prišlo do ustavitve napadov na enote UNIFIL in omejitve dejavnosti RG ter drugih proiranskih skupin.

Dober odnos Sirije z Iranom je bil ogrožen maja 1988, ko je ta pregnala Hezbollah iz južnega predmestja Bejruta po nasilnih spopadih med pro-sirsko šiitsko milico Amal-a in pro-iransko milico Hezbollah-a (Corm 2001:555). Hezbollah predstavlja tekmeca Amalu pri pridobivanju podpore med šiitskim prebivalstvom. Hezbollah naj bi tako pridobival članstvo med tistimi, ki se jim zdi Amal preveč "zmeren" in "posveten". Med njima so potekali spopadi za prevlado,

⁴⁰ Tam so bili položeni tudi temelji za širjenje Hezbollaha v južno predmestje Bejruta in na jug Libanona. To širjenje je šlo v škodo glavnega šiitskega gibanja pod vodstvom Nabiha Berrija. Delovanje Hezbollaha z napadi na MNF, Izraelce, pritiskom na Amina Gemayela pri razveljavitvi mirovne pogodbe z Izraelom, se je pogosto skladalo s sirskimi načrti.

prav tako temeljita na različnih načelih. Hezbollah si prizadeva oblikovati libanonski politični sistem po vzoru Irana. Tako je Hezbollah (in Iran) tudi izrazil nasprotovanje Taefskemu sporazumu, saj gre po njihovem mnenju za obnovitev starega sistema. Moussalli (1999:176) navaja spremembo, ki je nastala s prihodom novega iranskega vodstva leta 1989 in v letih, ki so sledila. Pritisnili so na Hezbollah za ohranitev premirja z Amalom leta 1989, hkrati pa je Hezbollah sodeloval pri odstranitvi generala Aouna in podprl Taefski sporazum.

Za zadnja leta, predvsem od volitev 1992, je značilno ohranjanje dobrih odnosov med Sirijo in Iranom. Hezbollah je na volitvah 1992 sodeloval.⁴¹ Kot piše Moussalli (1999:168-169), "Sirija potrebuje Iran za uravnoteženje svoje moči z močjo Izraela in okrepitev pogajalske moči z Izraelom /.../ Sirija ne bo dovolila vzpostavitve islamske republike v Libanonu, medtem ko lahko Iran izgublja libanonsko strateško pomembnost, ne more pa si privoščiti izgube sirske podpore."

3.3.2 Izrael

Leta 1967 je Izrael napadel sosednje arabske države.⁴² Sirija je doživela velik poraz svoje vojske in hkrati izgubila Golan. Golan si je Izrael uradno priključil leta 1981. Tedanji sirski obrambni minister je bil prav Hafez al Asad. Za povrnitev ozemlja je začel pridobivati zaveznike, ki bi se mu pridružili v napadu na Izrael. Skupaj z Egiptom pod predsednikom Sadatom sta tudi načrtovala vojno 1973.⁴³ Seale (1988) meni, da gre pri odnosih Sirije z Izraelom za tekmovanje za prevlado na Bližnjem vzhodu; Izrael bi lahko napadel Sirijo preko Jordanije ali Libanona, po drugi strani pa bi lahko dobil tudi prevladujoč vpliv v teh državah.

Odnosi med Sirijo in Izraelom se niso nikoli tako izboljšali, da bi privedli k mirovnemu sporazumu. Ta je bil sicer pričakovan, tako prej kot po smrti Hafeza al Asada. Sirija se je pod

⁴¹ Moussalli (1999:168-172) opisuje sodelovanje Hezbollaha z državo in njegovih razgovorih z drugimi političnimi skupinami v luči priprave na prihodnje sodelovanje t.j. po sklenitvi mirovnega sporazuma z Izraelom. Pravi, da bo vojaško krilo najbolj verjetno razpuščeno in se bo gibanje udejstvovalo na socialnem in političnem, ideološkem ter ekonomskem področju.

⁴² Benko (1997:307-308) piše, da bi "zlasti v zvezi z junijsko vojno leta 1967 mogli trditi, da so bile izraelske pobude zanj tesno povezane z interesi ZDA". Nadaljuje, da se je "Izrael s svojo vojaško akcijo vključil v strategijo ZDA, ki v Sredozemlju zasledujejo povsem določene cilje. Ti se vežejo na strateški pomen Bližnjega vzhoda kot velikanskega kompleksa vodnih, zračnih in suhozemnih poti, na ekonomsko pomembnost tega prostora (nafta) in na to, da bi rušenje ali pa razjedanje naprednih režimov v arabskih državah lahko spreminjalo razmerje sil ne samo v njem temveč tudi v vsem svetu."

⁴³ Samovoljni korak Egipta je zmanjšal možnosti za globalno rešitev izraelsko-arabskega konflikta. S tem je bila arabska diplomatska "bojna črta razdeljena. Sporazum, ki ga je septembra 1975 Egipt podpisal z Izraelom o Sinaju je bil jasni signal Izraelu, da se Egipt, glavna vojaška arabska sila, ne misli več bojevati. Sirijo je tako Egipt pustil na cedilu (Corm 2001:441-442).

vodstvom Asada po zadnji vojni leta 1973 odločila za drugačno strategijo, predvsem pa se je izogibala neposrednemu spopadu z Izraelci. Delovala je v Libanonu, s podporo skupinam, ki so napadale Izrael. Z vplivom, ki si ga je z leti pridobila v Libanonu, lahko izvaja pritisk na Izrael. Sirija hoče vrnitev Golana. Na izraelski strani sedaj ni volje do sprejemanja novih mirovnih sporazumov. Sedanja vlada Ariela Šarona, ki je vodil izraelsko invazijo v Libanonu leta 1982 in se je proslavil z nasiljem, raje uporablja vojaška sredstva v odnosu do Palestincev. Prav tako še vedno niso izključeni napadi na Libanon.

3.3.3 PLO

Množično priseljevanje Palestincev v Libanon je posledica arabsko-izraelskih vojn, ko si je Izrael v spopadih pridobival nova ozemlja. V "Šestdnevni vojni" leta 1967 je zasedel Sinaj, Zahodni breg in Golan. Vodstvo PLO je leta 1969 prevzel Jaser Arafat. Zaradi velikega števila Palestincev in spopadov med njimi in libanonsko vojsko, je bil njihov položaj urejen s spornim Kairskim sporazumom (1969).⁴⁴ Libanonska vlada in vojska sta hoteli nadzirati Palestince. Odnos do Palestincev je razdelil libanonsko družbo, predvsem muslimane in kristjane. Sprva so njihovi prisotnosti nasprotovali večinoma kristjani, kasneje pa so se proti njim bojevali tudi pripadniki gibanja Amal.⁴⁵ Danes v Libanonu še vedno ostaja okoli 300.000 palestinskih beguncev. Živijo v begunskih centrih.

Že v poznih šestdesetih letih je prihajalo do spopadov med Palestinci in libanonsko vojsko. Spopadi so bili čedalje bolj pogosti, predvsem med falangisti in fedaini. Sirsko ravnanje v odnosu do Palestincev se je spremenilo po izbruhu vojne. Palestinci in njihovi libanonski zavezniki so leta 1976 napadli sirske sile, da bi zaustavili njihovo napredovanje proti Šufu. Septembra istega leta so sirske sile skupaj z LF napadle Palestince in progresiste na Gori. Preobrat v odnosu do Palestincev, potem ko je Sirija vedno zagovarjala njihove pravice, je presenetljiv. Kot se je izkazalo kasneje, je Sirija skušala nadzorovati njihovo delovanje oz. delovanje PLO.⁴⁶

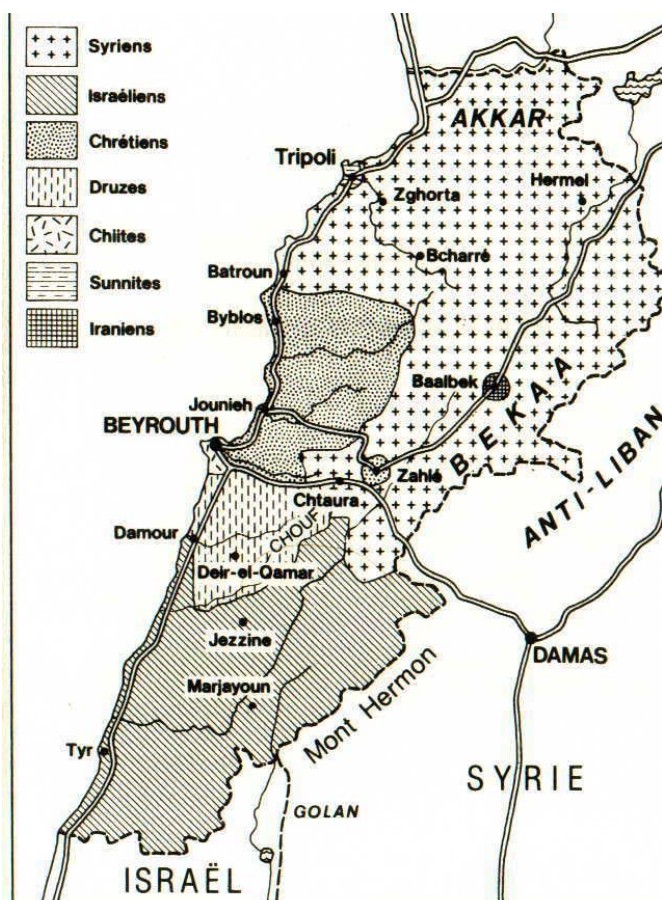
⁴⁴ Sporazum med Libanonom in PLO (Kairski sporazum 1969) je bil razveljavljen maja 1987.

⁴⁵ Spopadi med Palestinci in gibanjem Amal so potekali maja 1980 ter januarja in aprila 1981 (Tawarikh 1999). Šiitska milica Amal je imela podporo Sirije.

⁴⁶ Ena od palestinskih organizacij, ki jo je podpirala Sirija, je bila *as-Saiqa*. Pro-sirska *Saiqa* je dobivala od sirskega režima vojaško podporo. Po izbruhu vojne je postala znana po plenjenju in ropanju. Spomladi 1976 je bila odstranjena v napadih na pro-sirske enote, ki so jih izvajale sile zavezništva PLO-LNM (imenovani tudi progresisti) (Abu Khalil 1990).

Seale (1988) piše o velikem nesoglasju med Arafatom in Asadom. Arafat ni hotel biti pod diktatom Sirije. Konec leta 1983 so se v Tripoliju vneli spopadi med PLO in njenimi disidenti, ki so imeli podporo Sirije. Corm (2001:530-532) navaja, da je bila Sirija vedno proti neodvisnosti šefa PLO in njegovim političnim manevriranjem. Gibanje palestinskih disidentov proti vodstvu Jaserja Arafata je nastalo ravno v dolini Beka, v conah, ki so bile pod sirskim nadzorom.

Slika 3.4.: Vojaška okupacija Libanona -december 1984.

Vir: Troubé (1985).

4. PODROČJA VPLIVANJA SIRIJE V LIBANONU

To poglavje predstavlja osrednji del naloge. Vsebuje obravnavo treh področij: vojske, politike in gospodarstva. Pri pojasnjevanju so uporabljeni koncepti imperializma in suverenosti, kot jih obravnava Hans Morgenthau. On navaja tri sredstva za dosego istega imperialističnega cilja; ekonomski, vojaški in kulturni imperializem (Morgenthau 1995:149). Poleg njegovih razmišljanj so kot nadgradnja uvedeni v obravnavo koncepti teorije avtorjev Keohane-a in Nye-a – koncepti občutljivosti in ranljivosti v okviru medsebojne odvisnosti držav. "Občutljivost vključuje stopnje odzivnosti znotraj okvira politik /.../ lahko je politična, ekonomska ali socialna. Ranljivost se določa glede na to, ali na področjih občutljivosti obstajajo alternative" (Keohane in Nye 1989:12-14). Občutljivost za obravnavani državi pomeni, da bi ti zaradi neke spremembe v politiki drugih akterjev utrpeli stroške. Država je na določenih področjih ranljiva, če ima kljub ukrepom, ki jih uvede sama zaradi prej omenjene spremembe v politiki, še vedno stroške.

V prvem podpoglavju obravnavam sirsko vojaško prisotnost. Na začetku so opredeljeni osnovni pojmi, ki opredeljujejo ta pojav in njegov pomen za libanonsko suverenost. Poleg zgodovinskega pregleda je narejena tudi analiza občutljivosti in ranljivosti obeh držav na tem področju, kar daje boljši vpogled v položaj ene in druge strani (države). Naslednji dve podpoglavji opredeljujeta gospodarsko in politično področje. Med državama obstajajo dokajšnje razlike v gospodarski politiki. Libanon zaposluje veliko sirskih delavcev (po ocenah skoraj milijon), prav tako predstavlja pomembno tržišče za sirske kmetijske produkte. To področje je zato za Sirijo zelo pomembno in je zelo dovzetna za spremembe, ki jih lahko sprejema libanonska vlada. Na političnem področju je v ospredju spoštovanje suverenosti. Opisano je sirsko poseganje in odziv v Libanonu. Libanon je pri tem vprašanju razdeljen: na oblast, ki (večinoma) podpira sirsko vmešavanje in prebivalstvo, ki s protesti izraža drugačno mnenje.

4.1 VPLIV SIRSKE VOJSKE V LIBANONU

Sirska vojska s svojo prisotnostjo sproža vprašanja o razlogih njene prisotnosti. Sirski vodje in njihovi libanonski zagovorniki poudarjajo njihovo vlogo pri zagotavljanju stabilnosti in pomoči libanonski vladi in ljudstvu. Pri tem se sklicujejo na zgodovinsko in kulturno povezanost obeh narodov in "bratske oz. sestrške odnose". Iz tega t.i. zgodovinskega vira se črpa utemeljitve, da ne gre za okupacijo, kar jim očitajo Libanonci. Očitno je, da ima Libanon za Sirijo veliko težo na področju varnosti. Libanon tako mora ostati vključen v spor z

Izraelom zaradi Sirije. Spor se ohranja umetno, saj se je v skladu z resolucijo Varnostnega sveta ZN št. 425 (1978) Izrael spomladi leta 2000 umaknil iz libanonskega ozemlja.

Ko Morgenthau opisuje politiko imperializma, pravi: "Politika imperializma vedno potrebuje ideologijo, saj jo v nasprotju s politiko statusa-quo zmeraj bremeni problem dokazovanja /.../ Imperialna nacija se bo tako proti krivicam veljavnega mednarodnega prava, ki simbolizira status quo, sklicevala na višji zakon, ki ustreza njenim zahtevam po pravici /.../ V primerih, ko imperialna politika ni usmerjena neposredno proti določenemu statusu quo, izhajajočemu iz izgubljene vojne, ampak izvira iz vakuuma moči, ki privlači zavojevalce, se pojavijo moralne ideologije, po katerih je osvajanje neizogibna dolžnost in tako nadomestijo sklicevanje na pravično naravno pravo v nasprotju s krivičnim pozitivnim pravom /.../ osvajanje šibkih ljudstev se prikaže kot nacionalno poslanstvo, obveznost" (Morgenthau 1995:187-188).

Sirija se opira na svoje utemeljitve, vendar se dejavnost sirske vojske ne sklada s koristnim ali Libanonu in prebivalcem naklonjenim delovanjem. Naklonjena je le določenemu sloju: libanonskim vodjem, ki želijo priti na oblast in so naklonjeni Siriji ter Hezbollahu, ki nadaljuje boj z Izraelom. Na svojih postojankah ta vojska opravlja cestne kontrole vozil (baraže). Zagotovo je ta vloga marsikje odveč glede na obstoj libanonske vojske in varnostnih sil.

Vprašanje vojske lahko obravnavamo z vidika medsebojne odvisnosti obeh držav. Libanon je občutljiv na prisotnost sirske vojske. Vojska je bila nameščena na položajih po vsej državi, razen na jugu. V zadnjih letih prihaja do umikov iz mest. Umiki niso imeli negativnih posledic, ker ima Libanon lastno vojsko in varnostne službe. Sirska vojska je s svojo prisotnostjo predvsem opozarjala na pomen in vlogo svoje države. Njen dokončni umik bi pomenil spoštovanje libanonske samostojnosti in zmožnosti lastne obrambe. Hkrati bi morala Sirija na novo opredeliti svojo politiko do Izraela. Ker sirska vojska ne izvaja napadov na izraelsko ozemlje, se zdi, da je predvsem namenjena libanonskim oblastnikom, ki podpirajo sirski vpliv. Zdi se, da gredo dogodki v zadnjih letih v smeri zmanjšanja in mogočega umika sirske vojske, kar pa bo moralo biti izvedeno na način, ki za Sirijo ne bo poniževalen v smislu odhoda okupatorja. Zato si Sirija skuša s sklenjenimi sporazumi zagotoviti prisotnost - vključenost v dogajanje sosednje države. O sodelovanju na področju gospodarstva in politike je govora v naslednjih podpoglavjih.

4.1.1 Začetek sirske vojaške prisotnosti

Bojevanje med falangisti in Palestinci se je razvnelo 13. aprila 1975.⁴⁷ Sirija ni takoj poslala svoje vojske v Libanon. S predsednikom Franjeh-om je bila v dobrih odnosih, sirski predsednik pa je navezal tesne stike z libanonsko šiitsko skupnostjo in gibanjem, ki ga je vodil imam Musa as-Sadr (Abu Khalil 1990).⁴⁸ Sirija je nadzorovala tudi nekatere palestinske oborožene skupine na libanonskem ozemlju.⁴⁹

Libanonske skupnosti so se začele oboroževati in ustanavljati svoje milice še pred začetkom vojne. Korn (1986:139) piše, da so bili kristjani čedalje bolj naklonjeni ideji o vzpostavitvi neodvisne ali avtonomne entitete, ki bi jo lahko branili. Kristjani so začeli ofenzivo proti zavezništvu PLO in družov pod vodstvom Kamila Jumblatta. Kmalu so se znašli pred porazom. Takrat je Sirija uporabila palestinske (vojaške) enote pod svojim nadzorom, da bi zavrla napredovanje PLO in Jumblatta. Poseg sirske vojske proti PLO in libanonsko-muslimanskim in levičarskim silam (*Lebanese National Movement*) je potekal jeseni 1976, konec septembra in začetek oktobra. Nekaj mesecev kasneje je bila v okviru Arabske lige sprejeta odločitev o ustanovitvi mirovnih enot (ADF). Sestava mirovnih sil se je spreminjala, že leta 1978 je bila v celoti sirska.

Sirska vojska se tudi po letu 1982 ni umaknila. Leto 1982 je bilo zaznamovano z izraelsko invazijo (operacija "Mir v Galileji").⁵⁰ Izraelci so okupirali velik del libanonskega ozemlja. Kmalu po začetku ofenzive so začele ZDA iskati podporo za doseg mirovnega dogovora med Izraelom in Libanonom.⁵¹ Ameriški cilj je bil končati boje v Libanonu in napade Palestinecev na Izrael ter normaliziranje odnosov med Libanonom in Izraelom. Sirija z

⁴⁷ Kot piše Abu Khalil (1990:6) je bila Sirija prikrito prisotna v Libanonu na vojaškem in obveščevalnem področju pred izbruhom vojne. Navaja tudi, da je bil ta vpliv institucionaliziran. Različni sektorji sirske vojske so namreč vzpostavili svoja zavezništva in neodvisne finančne špekulacije (*ventures*). "Prisotnost sirske vojske v Libanonu je razvila finančne vire, ki jih sirska vojska črpa iz vključitve v mrežo vojnega gospodarstva: lokalna zavezništva med različnimi milicami, bandami in klani ter sirska vojska /.../ Ti dohodki so postali pomembni, ko so zalivske države zmanjšale svojo pomoč Siriji po iraško-iranski vojni."

⁴⁸ As-Sadr je podprl predsednika Asada in je s fatvo priznal alavite za šiite. Fatva je bila zelo dobrodošla, ker je prihajalo v Siriji do velikih napetosti pri (večinskih) sunitih, ki niso priznavali alavitov za muslimane.

⁴⁹ Seale (1988) meni, da je Asad videl v oboroženih Palestincih veliko varnostno tveganje. Odnosi s PLO in vodjo Jaserjem Arafatom so bili slabi.

⁵⁰ Korn (1986:140) piše, da je Sirija pričakovala le manjšo vojaško operacijo, podobno tisti iz leta 1978. Nasprotno pa so se Izraelci odločili za bolj obsežen načrt in za izločitev sirskega vpliva ter Libanona iz konflikta z Izraelom.

⁵¹ Korn (1986:140) opisuje, da je predsednik Asad sprva podpiral ameriška prizadevanja. Njegov odnos se je spremenil januarja 1983 po prejemu sovjetskega orožja. Po navedbah avtorja se je Sirija začela umikati tudi zaradi novih izraelskih zahtev. Sprva je bil namreč načrtovan neformalni dogovor, izraelska vlada pa je hotela svoji javnosti predstaviti pravo mirovno pogodbo in se je upirala ameriškemu predlogu o neformalnem dogovoru.

Asadom na čelu ni hotela biti izrinjena iz Libanona, ker so v ta namen vložili že zelo veliko prizadevanja in sredstev. Z vzpostavitvijo nevtralne države bi Sirija izgubila vpliv na Izrael in s tem ogrozila ohranjanje vojaškega ravnovesja. Kot piše Korn (1986:140), pa si sirski vodja ni želel ponovnega (neposrednega) spopada z Izraelom.

Sirija je začela delovati proti načrtom, ki bi jo izrinili iz Libanona. Na predsedniških volitvah leta 1982 je bil izvoljen pripadnik falange Bašir Gemayel, ki je bil v stikih z izraelskimi vodji. Nasledil ga je brat, Amin Gemayel, prav tako član falange. Sirsko orožje je v velikem obsegu začelo prihajati k družijski milici Walida Jumblatta in šiitski milici Amal. Sirija je tudi dopustila, da so v Bejrut in na jug Libanona prišli iranski šiiti, ki so ustanovili Hezbollah (Korn 1986:140).

Pogajanja med Izraelom in Libanonom pod ameriškim pokroviteljstvom so bila končana maja 1983. Doseženi sporazum ni bil mirovna pogodba, je pa določil umik Libanona iz arabsko-izraelskega konflikta in končanje vojnega stanja z Izraelom. Iz libanonskega ozemlja naj se ne bi več izvajali vojaški napadi na Izrael, izraelska vojska pa bi se v določenem roku umaknila iz Libanona. Saudska Arabija in Jordanija sporazumu nista nasprotovali⁵² Sirija je sporazum zavrnila.⁵³ Izrazili so namero, da bo njihova vojska ostala v Libanonu dokler bo veljal ta sporazum. Izrael je odgovoril, da se ne misli umakniti prej kot Sirija, Libanon pa je videl prav v umiku prvi pogoj za izpolnjevanje ostalih določil sporazuma. Sporazum dejansko ni nikoli zaživel. Sirija je zahtevala in dosegla njegovo izrecno razveljavitev, kar se je zgodilo marca 1984.

Sirski vpliv se je po odhodu izraelske vojske ponovno obnovil. Ta je sicer še vedno ostala na zasedenem področju južnega Libanona. T.i. varnostni pas so nadzorovali pripadniki Južne Libanonske Vojske (*South Lebanese Army*, SLA), ki jih je vodil general Saad Haddad. V Libanonu so bili takrat še vedno ameriški in francoski vojaki. Enote MNF so omogočile umik vojakov PLO iz Bejruta, nakar so jih sprejele druge arabske države.

⁵² Korn (1986:140) navaja, da sta Jordanija in Saudska Arabija podprli sporazum po posvetovanju z ZDA.

⁵³ "Sirski vodje so zasmehovali idejo, da bi lahko imel Libanon drugačen nacionalni interes kot Sirija ali da bi bil upravičen pogajati se neposredno z Izraelom", piše Korn (1986:140-141).

4.1.2 Prisotnost sirske vojske v zadnjem desetletju

Taefski sporazum (1989) pri omenjanju sirske vojske utemeljuje njihovo nalogo v pomoči libanonski vladi pri *spread authority* v državi. Sporazum določa, da se v času največ 2 let po izpolnitvi določenih pogojev vladi obeh držav sporazumeta o premestitvi sirskih čet v dolino Beka oz. na druge položaje, glede na odločitve skupnega odbora obeh držav.⁵⁴ Ti pogoji so bili izpolnjeni leta 1990 in v skladu z določenim rokom bi se morala sirska vojska umakniti na druge položaje leta 1992. Dejansko je prišlo do njihovega umika iz mest in prerazporeditve spomladi leta 2000.

Bilateralni sporazum - Pogodba o sodelovanju, ki sta ga državi sprejeli leta 1991 potrjuje določila Taefskega sporazuma. Hkrati nadgrajuje sodelovanje med državama na vojaškem področju z oblikovanjem Odbora za obrambo in varnostne zadeve. V njem sta ministra za obrambo in notranja ministra obeh držav. Skupaj sprejemajo ukrepe za ohranitev varnosti in skupne ukrepe proti grožnjam nacionalni varnosti in nemirom, ki bi lahko ogrozili notranjo varnost. Ukrepe in priporočila tega odbora obravnava t.i. Vrhovni svet (*Supreme Council*), kjer sodelujeta tudi predsednika obeh držav.

Dejstvo, da je sirska vojska v Libanonu prisotna že od leta 1975 poraja vprašanja o njihovem delovanju. Kaj je hotela oz. kaj hoče Sirija doseči z vzdrževanjem številnem vojske skozi ves čas vojne in po njej?

Argumenti za upravičenost sirske prisotnosti:

Varnost v državi - kmalu po začetku vojne, leta 1976, je libanonska vojska razpadla, vojaki so se pridružili milicam v skladu s svojo versko pripadnostjo. Libanonskemu prebivalstvu so tako zagotavljale varnost lokalne milice. Sirska vojska je s svojo prisotnostjo pomagala ohranjati stabilnost in določen nadzor, ki ga libanonska vlada ni mogla. Obstaja možnost, da sirska vojska sedaj ohranja nadzor nad določenimi terorističnimi organizacijami, ki bi sicer lahko škodovala Libanonu. Glede na obseg nadzora, ki ga opravlja njihova vojska, bi lahko to pripomoglo k večji preglednosti glede vstopa določenih (nevarnih) oseb v državo.

Sirska vojska je s svojo prisotnostjo preprečila, da bi Libanon postal del izraelskega ozemlja. Izrael bi lahko zasedel ozemlje za stalno, kot je to storil na Zahodnem bregu (Palestini) in na

⁵⁴ Pogoji so: ratifikacija Listine o narodnem sporazumu (*National Accord Charter*), izvolitev predsednika in oblikovanje kabineta ter sprejetje političnih reform (The Taef Agreement 1989).

Golanski planoti. S tem bi si pridobil ozemlje s pomembnim virom pitne vode in razširil svoje tržišče, hkrati pa preprečil napade. Po drugi strani bi Izrael lahko uporabil to ozemlje, da bi tam naselil Palestince. Sirija je tudi preprečila, da bi oblast v Libanonu prevzeli Palestinci. Ti so bili zelo dobro organizirani (vojaška, šole, bolnice, diplomatska predstavništva), dobivali pa so tudi veliko finančno podporo bogatih zalivskih držav.

Pomagala je ohraniti Libanon v nespremenjenih mejah; zaradi velikega nasilja so libanonske skupnosti začele oblikovati svoje enklave, da bi se zaščitile in v njih prebivalcem zagotavljale varnost.

Argumenti proti:

Sirska vojska je napadala libanonsko prebivalstvo. Tarče napadov so bili tisti posamezniki oz. skupine, ki se niso strinjali s takratno sirsko politiko ali so navezovali stike z Izraelom in drugimi Siriji sovražnimi državami (Irak). Ni ščitila prebivalstva pred izraelskimi napadi ali napadi milic.

Omogočala je izvajanje sirskega političnega vpliva in zagotavljala izvajanje politik, kot jih je oblikovala Sirija; očiten je vpliv pri parlamentarnih volitvah po vojni in pri predsedniških volitvah - od začetka vojne so bili predsedniki Elias Sarkis (1976-1982), Elias Hrawi (1989-1995 in 1995-1998) ter Emile Lahoud (1998-).

Dajala je orožje za boj med libanonskimi skupnostmi; boji med družini in maroniti. Prihajalo je do več krvavih spopadov in pomorov krščanskih prebivalcev na področjih, kjer so prej skupaj živeli pripadniki obeh skupnosti.

Dopustila je tujim, Siriji naklonjenim, organizacijam in milicam (Hezbollah, palestinske skupine, različne teroristične skupine kot npr. Abu Nidal), da so se usposabljevale v Libanonu in napadale Izrael, kar je povzročilo veliko žrtev med libanonskim prebivalstvom in uničenje infrastrukture. Hezbollah, ki ga financira Iran, je odgovoren za mnoge ugrabitve tujcev.

Sirska vojska je preprečila, da bi Libanon sam sklenil mir z Izraelom. Sporazum med Libanom in Izraelom, ki je bil sprejet leta 1983 ni bil uresničen, najbolj mu je nasprotovala Sirija.

4.1.3 Libanonski odzivi na ohranjanje sirske vojaške prisotnosti

Prisotnost sirske vojske je eno glavnih spornih vprašanj in vzrok mnogih protestov in nasprotovanj v libanonski javnosti. Sirski vojaki so bili do junija 2001 nameščeni okoli glavnih libanonskih državnih ustanov in predsedniške palače. Po umiku spomladi 2001 iz položajev v mestih so ostali prisotni na vzhodu, v dolini Beka. Libanonci, ki nasprotujejo sirski prisotnosti zahtevajo, da njihovo vlogo v celoti prevzame libanonska vojska. Libanonska vojska šteje 10.000 mož. Demonstracije usmerjene proti Siriji so prepovedane. Člani političnih gibanj in študenti, ki razširjajo zahteve za umik sirskih vojakov, so podvrženi aretacijam in obsodbam. Vsebina le-teh sega od žaljenja Sirije in destabilizacije Libanona do najhuje kaznivih, kot je kolaboracija z Izraelom.⁵⁵

Želja po sirskem umiku je prisotna pri tistem delu libanonskega prebivalstva, ki se ne strinja z njenim vmešavanjem v libanonske notranje zadeve. Sem spadajo predvsem kristjani in družji, organizirani v okviru političnih organizacij ter študentski protestniki. Pomembno vlogo imajo tudi verski vodje, kot je kardinal Sfeir. Grožnjam navkljub postaja izražanje te zahteve bolj pogosto in del javne razprave.⁵⁶ Septembra 2000 so maronitski škofje podali izjavo, v kateri opisujejo področja sirskega vpliva, ki škodijo Libanonu.⁵⁷ V izjavi škofje ne izražajo zahteve po popolni prekinitvi odnosov med državama, ampak sprejemajo ohranjanje vezi, ki izvirajo iz zgodovine obeh držav in sodelovanje med njima. Hkrati zahtevajo spoštovanje libanonske suverenosti in spoštovanje njihovega obstoja kot samostojne države.

4.1.4 Sklep

Vprašanje sirskega umika je stvar dogovora med obema državama. Vladajoči vodilni libanonski politiki so na svojih položajih zaradi sirske podpore. To je eden od razlogov, zakaj se upirajo zahtevam prebivalstva po umiku tuje vojske. Premiki te vojske iz mest in njihova

⁵⁵ Člani gibanja *Free Patriotic Movement*, ki se zavzema za umik sirskih vojakov so bili zaradi razdeljevanja letakov s slogani "suverenost, neodvisnost in svoboda" aretirani poleti 2000. (Libanonske) varnostne sile, ki so odgovorne predsedniku Lahodu, so ponovno posredovale čez nekaj tednov. Med aretiranimi so bili tudi novinarji, odvetniki in inženirji. Posredovanje so kritizirali tako predsednik vlade Hariri kot vodja družov Jumblatt in večina libanonskih krščanskih vodij (Schneider 2001).

⁵⁶ Novinar časopisa *An-Nahar*, Gibran Tueni je spodbudil razpravo z odprtim pismom, ki ga je marca 2000 naslovil na Bašarja Asada. V njem ga poziva k spremembi odnosov med državama in k spoštovanju suverenosti libanonskega ozemlja in ustanov. Tueni je odprl več težavnih vprašanj: od vloge sirske vojske, sirskega vplivanja na nepravilnosti pri volitvah in posledično slabi izbiri predstavnikov ljudstva do možnosti medsebojno koristnega sodelovanja in povezanosti med državama (Cedarland 2000c).

⁵⁷ Škofje so med drugim navedli: vpliv Sirije na nepravilnosti pri volitvah; pozvali so k umiku sirske vojske v skladu z resolucijo Varnostnega sveta ZN št. 425 (1978); opozorili so na problem Libanoncev zaprtih v sirskih zaporih; težke gospodarske razmere v Libanonu, pri čemer sirski delavci in uvoz sirskih kmetijskih pridelkov ne prispevajo k reševanju gospodarske krize (Cedarland 2000d).

prerazporeditev na vzhod države naj bi bili znamenje novega dialoga in upoštevanja volje Libanoncev. Zahteve po njihovem umiku so prednostne predvsem pri mladini, kristjanih in družih oz. pri njihovih političnih gibanjih. Njim nasprotna stališča podpirajo sirski 'zagovorniki' in gibanje Hezbollah. Le-ta ima v Siriji zaveznika za boj proti Izraelu in ima tudi svoje predstavnike v libanonskem parlamentu. Argumenti, s katerimi se upravičuje prisotnost sirske vojske, izgubljajo težo. Njihova vojska ne ščiti libanonskega prebivalstva. Bojevanja z Izraelom in med skupnostmi ni več, poleg tega ima Libanon lastno vojsko. V primerjavi z izraelsko vojaško močjo bi bili v primeru izraelskega napada nemočni tako libanonska kot sirska vojska. Spričo razorožitve in razpustitve milic, z izjemo Hezbollaha, so spopadi med skupnostmi malo verjetni. Hezbollah, ki ohranja orožje, je trdno na strani Sirije.

4.2 GOSPODARSTVO

Pred izbruhom vojne je bil Libanon znan kot gospodarsko uspešna in zahodu naklonjena država Bližnjega vzhoda z bogato turistično dejavnostjo. V gospodarskem sodelovanju s Sirijo so se pojavljali občasni konflikti, ki so po začetnem obdobju, ko sta državi druga drugi postavljali ovire, sčasoma vodili k sprejemanju sporazumov. Libanonsko gospodarstvo pred letom 1975 ni poznalo inflacije, ki je zaznamovala predvsem osemdeseta leta. Razlike med regijami in v družbi so obstajale že pred vojno. Z vojno se je bogastvo bolj razporedilo, predvsem so na tem delovale milice. Zadnje desetletje pomeni za Libanonce obdobje ponovne obnove države. Družbeni problemi so se poglobili, velik del prebivalstva se zaradi visokih življenjskih stroškov sooča z revščino.

Sirija je gospodarsko bolj odvisna od Libanona. Preko njega namreč delno, a pomembno, rešuje problem domače brezposelnosti. Libanon, ki se srečuje z visoko stopnjo domače brezposelnosti, po ocenah daje zaposlitev skoraj milijonu sirskih delavcev. Poleg tega Sirija izvažna na libanonsko tržišče svoje kmetijske produkte. Na področju trgovine sta državi sprejeli sporazume, na podlagi katerih ima Sirija dodatne prednosti pred drugimi državami. V obratni smeri je Libanon odvisen od Sirije pri dostopu do drugih trgov. Zapore meja, do katerih je prihajalo v času gospodarskih sporov med državama v šestdesetih letih, je libanonsko gospodarstvo močno občutilo. Na gospodarskem področju je Sirija zelo občutljiva in ranljiva, saj bi ji npr. omejitev zaposlovanja tujih delavcev škodila. Ukrep bi bil z vidika libanonske vlade upravičen, saj je država zaznamovana z visoko brezposelnostjo in naraščajočo revščino.

4.2.1 Gospodarstvo v Libanonu pred vojno

Libanon je doživel veliko gospodarsko ekspanzijo med leti 1952-1955. V tem času se je nacionalni prihodek povečal za 15 %. Gospodarska depresija med 1956 in 1958 je nastala zaradi političnih razmer, temu obdobju pa je sledilo novo obdobje blagostanja.⁵⁸ Nacionalni prihodek se je od leta 1952 do 1962 povečal za 36 %. V tem obdobju je Libanon postal gospodarsko najbolj uspešna država na Bližnjem vzhodu (Tawarikh 1999).⁵⁹

Kot navaja Kubursi (1999) je bilo libanonsko gospodarstvo v osnovi konfesionalno gospodarstvo. Zraslo je iz prelivanja interesov predvsem maronitskih in sunitskih trgovskih družin. Gospodarski razvoj je bil neenakomeren. Prve reforme pri odpravljanju neenakosti je uvedel predsednik Chehab (1958-1964).⁶⁰ Temeljne značilnosti gospodarstva pred vojno so bile visoke stopnje rasti, velik priliv tujega kapitala in enakomerno naraščanje dohodka *per capita*. Uvoz je bil pet- do šestkrat večji od izvoza, vendar so to kompenzirali (izenačili) s prihodki od turizma, tranzitno trgovino, storitvami in denarnimi nakazili libanonskih državljanov iz tujine.⁶¹ Življenjski standard v Libanonu pred vojno je bil ugoden in višji od katere druge arabske države. Glede na vladne raziskave je bilo kljub razlikam med regijami povsod poskrbljeno za prebivališče in hrano. Pomembno je dejstvo, da Libanon nima naravnih bogastev.

Obdobje ekspanzije za Libanon je prišlo po izraelsko-arabski vojni leta 1973 in gospodarskem *boomu* zaradi dviga cen nafte držav članic OPEC. Libanonske banke so postale glavni kanali dvignjenih arabskih naftnih dohodkov. Arabski, zahodno-evropski in ameriški bankirji so kupovali delnice v libanonskih finančnih ustanovah, da bi si zagotovili delež pri dobičku (US Library of Congress 1987c).

⁵⁸ Junija 1954 je Libanon podpisal sporazum z ZDA o ameriški gospodarski pomoči. ZDA so odobrile šest milijonov dolarjev za izboljšanje cestnega omrežja in kmetijske proizvodnje ter črpanja pitne vode v nekaterih regijah (Tawarikh 1999).

⁵⁹ Podatki pred vojno kažejo, da je dohodek na prebivalca iz 560 \$ v letu 1966 narasel na 1.023 \$ v letu 1973. BDP je iz 1,24 milijard \$ v letu 1966 narasel na 3,5 milijard \$ v letu 1974. Produktivnost je naraščala hitreje kot prebivalstvo (US Library of Congress 1987b).

⁶⁰ Skušal je popraviti neenakosti z razvojnimi projekti v tradicionalno zapostavljenih območjih na severu in jugu države. Koristi od gospodarskega razvoja sta prej imela predvsem Bejrut in dolina Beka. Nasledniki predsednika Chehaba so posvečali neenakosti manj pozornosti. Predsednik Helou (1964-1970) v manjši meri, Franjeh (1970-1976) pa še manj. Posledice so se pokazale v poznih sedemdesetih letih. Iz juga države in iz vzhoda, okoli doline Beka, se je v Bejrut množično priselilo šiitsko prebivalstvo. Južni predeli glavnega mesta so postali šiitski (US Library of Congress 1987a).

⁶¹ V libanonskem gospodarstvu je najhitreje rasel storitveni sektor. Prav tako pomembna je bila trgovina, preko katere je vlada dobivala svoj glavni del dohodka - carine. Po podatkih za leto 1973 je bil delež trgovine v BDP skoraj tretjinski. Libanonski funt je bil močen, notranji trg je bil zaščiten, v države perzijskega zaliva pa je bil namenjen pomemben del libanonskega izvoza (US Library of Congress 1987b).

Sodelovanje med Libanonom in Sirijo v tem obdobju je bilo zaznamovano z mnogimi spori in povračilnimi ukrepi druge države. Do večjega zaostrovanja je prišlo spomladi leta 1950, ko je Sirija z ultimatom zahtevala od libanonske vlade sprejem načela popolne gospodarske unije. Konflikt se je stopnjeval, ko je libanonska vlada to zavrnila. Državi sta dosegli konec spora s sporazumom leta 1952.⁶² Sporazum ni končal stanja napetosti med državama, ki je še vedno obstajalo. To se je ponovno izrazilo v povračilnih ukrepih, za katere se je odločil libanonski Svet ministrov potem, ko je Sirija izvedla vrsto negativnih ukrepov proti libanonski trgovini in tranzitu (Tawarikh 1999).⁶³

Gospodarsko sodelovanje med državama je bilo pogosto zaznamovano s postavljanjem pogojev in zapiranjem meja ter povračilnimi ukrepi druge strani. Gospodarsko stanje v državi se je prvih desetletjih po doseg neodvisnosti nenehno izboljševalo, veliko je bilo tujih vlaganj. Ta usmeritev se je ohranjala dokler je bilo politično stanje v državi stabilno. Z izbruhom vojne leta 1975 se je v Libanonu začelo obdobje inflacije in nagle rasti življenjskih stroškov.

4.2.2 Medvojno gospodarstvo

Po izbruhu spopadov je začelo gospodarstvo nazadovati. Zaradi predvojne uspešnosti in finančnih prilivov v državno blagajno, se je stanje slabšalo postopoma. Prelomnica je leto 1982, čas izraelske invazije, ko je država utrpela veliko uničenje infrastrukture. Istega leta je bil s pomočjo ZDA izveden umik borcev PLO. Zaradi same narave bojevanja in obstoja velikega števila milic, je imelo to posledice tudi za gospodarstvo. Funkcijo državnih institucij so v mnogih pogledih prevzele milice.

Libanonsko gospodarstvo je bilo med vojno fragmentirano. Razdeljeno je bilo na manjša gospodarstva enklav: Izraelci na jugu, dolina Beka in sever sta bila povezana s sirskim gospodarstvom, kristjani in Palestinci (Kubursi 1999). Prva leta vojne je bilo gospodarstvo še

⁶² Sirija je takrat prekinila carinsko unijo in uvedla omejitve na prosto gibanje blaga iz Libanona. V odgovor je libanonska vlada blokirala sirsko premoženje v državi. Aprila 1950, mesec in pol po začetku spora, je sirska vlada prepovedala uvoz ali tranzit vsega blaga libanonskega porekla in tako uvedla popolno blokado proti Libanonu. Spor se je začel razpletati maja, ko sta se v Kairu sestala predstavnika obeh držav in sprejela odločitev o začetku ekonomskih pogajanj. Čez nekaj dni je Damask sprejel osnovo sporazuma o prosti trgovini z Libanonom. Pogajanja so se začela junija 1950 in se zaključila februarja 1952, ko je bil sklenjen libanonsko-sirski gospodarski sporazum (Tawarikh 1999).

⁶³ Libanonski ministrski predsednik Karame je junija 1959 v Kairu skušal razrešiti težave, ki so se še vedno pojavljale v gospodarskih odnosih s Sirijo. Skušal je doseči gospodarski sporazum med državama (Tawarikh 1999).

dokaj močno.⁶⁴ Vlada je takrat še pobirala carinske prihodke. Po izbruhu vojne so politična dogajanja prevladala nad gospodarskimi zadevami. V obdobjih izboljšane varnosti si je gospodarstvo malo opomoglo (US Library of Congress 1987b).⁶⁵

Z inflacijo se je libanonsko gospodarstvo soočilo leta 1977. Cene so v času od začetka vojne močno porasle, prav tako je rasel tečaj dolarja. Pomoč drugih držav je upadla tudi zaradi zmanjšanja zanimanja za libanonsko državljansko vojno.⁶⁶

4.2.2.1 Medvojno gospodarsko sodelovanje med Libanom in Sirijo

Kot piše Olson (1984:26) si je Asad po prihodu na oblast leta 1970 aktivno prizadeval za uresničitev ekonomske politike "Velike Sirije". Načrtoval je močnejšo povezanost gospodarstev Libanona, Jordanije in Sirije. Januarja 1975, le nekaj mesecev pred začetkom državljanske vojne, sta sirski predsednik Asad in libanonski predsednik Franjeh poudarila komplementarnost obeh gospodarstev. Blagovna menjava med državama se je povečala po državljanski vojni 1975-1976 in sirski okupaciji v Libanonu.⁶⁷

Tabela 4.2: Blagovna menjava med Sirijo in Libanom (v milijonih libanonskih funtov)

Leto	Sirija v Libanon	Libanon v Sirijo
1971	35	76
1973	52	77
1975	15	130
1977	54	158
1979	38	166

Vir: Olson (1984:26).

⁶⁴ Hiro (1982) ocenjuje, da so k dokajšnji stabilnosti življenjskega standarda prispevale (gospodarske) rezerve, povečano povpraševanje po delovni sili na arabskem polotoku (emigracija libanonske delovne sile), tuj kapital za financiranje libanonskih in palestinskih milic ter obveščevalnih služb, palestinsko gospodarstvo ter redistribucija bogastva, ki jo je povzročila vojna. Čez nekaj let so ti viri usahnili ali zelo zmanjšali, prav tako so se zmanjšale tuje rezerve države. Iz njih je vlada kupovala orožje. Kubursi (1999) piše, da je inflacija pomenila uničenje srednjega razreda, ki je bil temelj socialne stabilnosti v preteklosti.

⁶⁵ Obdobja relativnega miru so bila od konca 1976 do začetka 1978 ter od jeseni 1982 do januarja 1984. V teh razmerah je lahko prišlo do delne obnove trgovine (US Library of Congress 1987c)

⁶⁶ Inštitut *Études et Consultations économiques* je izvedel raziskavo, objavljeno januarja 1988. Po statistikah iz leta 1986 so cene potrošnih izdelkov porasle v enem letu (letu 1986) za 204 %, libanonski funt pa je depreciral za 365 %. Rezultati letne analize porasta cen v Bejrutu so pokazali, da je prišlo do porasta za 721 % med letom 1987 (Tawarikh 1999). Hiro (1986) navaja, da se je gospodarsko stanje znatno poslabšalo po letu 1982. V državi je primanjkovalo elektrike, širile pa so se tudi bolezni. Razlogi so bili v uničeni infrastrukturi v državi; izčrpane so bile javne in zasebne ekonomske rezerve; zmanjšanje državnih prihodkov zaradi neplačevanja oz. neizstavljanja računov, davkov ter tihotapljenja (Hiro 1986)

⁶⁷ Olson (1984:27) navaja, da je med leti 1950 in 1975 prišlo v Libanon veliko sirskega kapitala: od tega ena milijarda sirskih funtov v Bejrut. Ta kapital naj bi po mnenju Sirije tudi veliko prispeval k razvoju Libanona. Baathski socialistični režim v Siriji naj bi čutil obvezo, da zaščiti sirski kapital v Libanonu in je zato Sirija tudi posredovala leta 1976.

4.2.3 Povojno gospodarstvo

Inflacija je v zadnjih letih padla; leta 1992 je bila 120 %, leta 1997 le 7 % (Kubursi 1999), leta 2000 pa 0,2 % (The World Bank Group 2001b). Brezposelnost je zelo visoka, kljub nenehni emigraciji mladih izobražencev. Govora je o nad 30 % brezposelnosti, uradne ocene pa so okoli 8,5 %. Vlada temu problemu posveča premalo pozornosti, posebej usoden je "beg možganov". Izobraževanje je imelo v Libanonu vedno velik pomen in ugled.

Mesto ministrskega predsednika je oktobra 1992 zasedel Rafik Hariri. Njegova vlada je začela obsežen program obnove. Infrastrukturni načrt z imenom *Horizon 2000* je bil sprejet še istega leta.⁶⁸ Namen tega javnega investicijskega programa je v "povečanju zmožnosti infrastrukture in socialnih programov z večjim sodelovanjem zasebnega sektorja. Vključuje uresničevanje dolgoročnih razvojnih strategij v različnih sektorjih, ki segajo preko nujnih potreb (*emergency needs*). Sektorji vključeni v program *Horizon 2000* (za obdobje 1995-2007) so (razvrščeni od največjega do najmanjšega deleža): ceste, avtoceste, pristanišče in letališče; elektrika; izobraževanje; stanovanja; kanalizacijska omrežja; telekomunikacije; zdravstvene storitve; kmetijstvo; vodovod; industrija; storitve; vladne stavbe in naftne rafinerije (Australian Department 2002).⁶⁹

Libanon je podpisnik sporazuma Arabske lige o arabskem področju proste trgovine (*Arab Free Trade Area*) iz leta 1997. V tem okviru je Libanon podpisal trgovinske sporazume s Sirijo, Egiptom, Kuvajtom, Irakom, Jordanijo in Združenimi Arabskimi Emirati, da bi tako odstranili trgovske ovire in pospešili arabsko integracijo. Leta 1999 je Libanon dobil status opazovalca pri Svetovni trgovinski organizaciji, cilj libanonske vlade je v pristopu k

⁶⁸ Corm (2001:774-775) kritično ocenjuje program, ker ta ne upošteva velikih družbenih potreb, ki so nastale zaradi vojnega uničenja. Ne vključuje reševanje reintegracije 600.000 zaradi vojne razseljenih oseb, boja proti revščini in brezposelnosti in obnove državnih institucij ter kmetijstva in industrije, ki jih je prizadela vojna. Pravi, da imajo korist od programa predvsem proizvajalci cementa, gradbeniki in velika mednarodna podjetja. Kot pozitivne dosežke vlade navaja vzpostavitev oskrbe z elektriko, vpeljavo mobilne telefonije v državo ter izgradnjo cestnih povezav in tunelov.

⁶⁹ Ocena vrednosti projekta *Horizon 2000* znaša 11,6 milijard USD. Leta 1996 je bil načrt uresničen okoli 15-20 %. V istem obdobju, od leta 1992 do 1996 je libanonski dolg narasel iz 2 milijardi USD na 12 milijard USD. V tem obdobju je bil Libanon še vedno izpostavljen izraelskim napadom. Večji napadi so potekali poleti 1993 in spomladi 1996 in so povzročili veliko gospodarsko škodo (Corm 2001:775). Kot navaja Kubursi (1999) je vlada do sredstev prišla s sposojanjem na mednarodnih finančnih trgih. Servisiranje dolgov je v zadnjih letih zelo naraslo: leta 1992 je predstavljalo 282 milijonov USD, leta 1997 že preko 2 milijardi USD. Vlada posveča premalo prizadevanja brezposelnosti in revščini. Corm (2001:776) navaja, da je vlada leta 1995 preprečila in potem prepovedala stavke, katerih pravica je sicer zagotovljena z ustavo. Leto kasneje, leta 1996, je vlada za šest mesecev vlogo pri zagotavljanju miru zaupala vojski. Socialna situacija v tem letu je bila zelo slaba in sindikati so pozvali k splošni stavki. Vojska je določila policijsko uro na dan protesta (manifestacije). Vlada je tudi omejila svobodo izražanja, ko je omejila število radijskih in televizijskih postaj na skupine, ki služijo oblasti ali sodelujejo z njo.

organizaciji. Z Evropsko unijo sodelovanje že obstaja v obliki sklenjenega Euro-Med sporazuma o partnerstvu.

4.2.3.1 Povojno gospodarsko sodelovanje med Libanom in Sirijo

Libanon in Sirija sta podpisala 4 bilateralne sporazume o sodelovanju na področju gospodarstva, transporta, kmetijstva in zdravstva. Pogodba o bratstvu, sodelovanju in koordinaciji (maj 1991), vrsta naknadnih gospodarskih sporazumov in nenehen vpliv, ki ga Sirija izvršuje v Libanonu, tesno povezujejo libanonsko gospodarstvo in mednarodne ekonomske odnose s sirskimi. Državi sta februarja 1998 državi podpisali trgovinski sporazum, ki omogoča neomejen pretok blaga med obema državama. Sporazum tudi zmanjšuje carinske dajatve za 25 % na leto za vse izdelke, kar velja od januarja 1999. Oktobra 1997 je Libanon uvedel ukrepe o razširitvi prepovedi za uvoz določenih kmetijskih izdelkov.⁷⁰ Iz teh ukrepov je izvzeta Sirija (Australian Department 2002).

Tabela 4.3: Primerjava gospodarskih kazalcev Libanona in Sirije

Leto Kazalci	1996		1999		2000	
	LIBANON	SIRIJA	LIBANON	SIRIJA	LIBANON	SIRIJA
Prebivalstvo (v milijonih)	4,1	12,5	4,3	15,7	4,3	16,1
Ozemlje	10.400 km ²	185.200 km ²				
BDP (milijard USD)	13,0	15,9	16,5	16,5	16,6	16,5
GNI (milijard USD)	12,2	15,8	15,9	16,0	16,2	16,0
GNI per capita (USD)	2.990	1.090	3730	1020	3750	990
Inflacija	8,9 %	10,1 %	0,5 %	-0,5 %	0,2 %	0,5 %
Izvoz dobrin in storitev (delež BDP)	10,9	32,6	6,9	31,2	6,4	30,9
Uvoz dobrin in storitev (delež BDP)	58,5	39,0	38,6	31,6	36,0	31,6
Pomoč per capita (v USD)	57,1	15,0	45,4	14,5	-	-

Vir: prirejeno po The World Bank Group (2001a in 2001b).

O libanonski delovni sili ni zanesljivih podatkov. Študija ameriške *Central Administration of Statistics* (leto 1997) o življenjskih pogojih gospodinjstev poroča, da je aktivnega prebivalstva

⁷⁰ Prepovedi veljajo za sveže sadje in zelenjavo, mlečne izdelke, določeno hrano in sokove. Za nekatere pridelke oz. mlečne izdelke so uvedli višje uvozne carine (Australian Department 2002).

1,36 milijonov, vključno s tujimi prebivalci (rezidenti), vendar brez sezonske delovne sile. Poročilo ocenjuje celotno prebivalstvo Libanona na 4 milijone, vključno s 7,6 % ne-libanonskih prebivalcev. Poročilo ne razvršča aktivne delovne sile po narodnosti in ne vsebuje ocene o številu sezonskih delavcev. Isti ameriški viri navajajo tudi raziskavo Ministrstva za socialne zadeve (iz leta 1996). Rezultati raziskave ocenjujejo število domače delovne sile na 944.282 libanonskih državljanov in enako ali malo večje število tujih delavcev. To razlagajo s tem, da je v Libanonu malo nekvalificirane delovne sile in se zato za dela v gradbeništvu, kmetijstvu in industriji ter v gospodinjstvih najema predvsem sirске, pa tudi palestinske ter azijske, indijske in afriške delavce. Kasnejši podatki, kot jih posreduje CIA ocenjujejo delovno silo na 1,3 milijona (za leto 1999), poleg njih je v državi še 1 milijon tujih delavcev (ocena za leto 1997) (CIA World Factbook 2002a).

4.2.4 Sklep

Gospodarsko sodelovanje med državama v zadnjem desetletju poteka na podlagi skupnih dogovorov. Značilno je tudi, da ne prihaja do meddržavnih sporov, ki so bili značilni za šestdeseta leta. Libanon sklepa sporazume tudi z drugimi državam o ukinjanju ali postopnemu odstranjevanju trgovinskih ovir, v odnosu do Sirije pa je trgovanje še ugodnejše. Libanon za razliko od Sirije dovoljuje zaposlovanje tuje delovne sile, kjer prevladujejo sirski delavci (predvsem zaposleni v gradbeništvu).

4.3 ODNOSI NA POLITIČNEM PODROČJU

V tem poglavju sta predmet obravnave najprej pojma odvisnosti in suverenosti. Ali je Libanon zaradi sprejemanja sirskega vpliva še vedno neodvisna in suverena država. V besedilu, ki sledi so naštet primeri, ki kažejo na vmešavanje tuje sile. Hkrati se skozi poglavje spozna libanonsko vodstvo oz. izvoljene predstavnike ljudstva, ki usmerjajo delovanje države v zadnjem desetletju. Opisano je tudi to, kakšen vpliv imajo in kakšne odzive sprožajo njihove odločitve pri prebivalstvu.

4.3.1 Pojma odvisnosti in suverenosti

Morgenthau (1995:422) kot sinonime suverenosti navaja neodvisnost, enakost in soglasje. "Neodvisnost pomeni poseben vidik vrhovne avtoritete posamezne države in se kaže v izključitvi vseh drugih držav. V skladu s tem je vsaka država svobodna, da ureja svoje notranje in zunanje zadeve po lastni presoji, razen če je ne omejuje kak sporazum".

Suverenost je za državo temeljnega pomena, v nasprotnem primeru v njenem imenu odločajo drugi. "Suverenost je vrhovna avtoriteta države, njena dejanska možnost, da postavlja in izvaja zakone na določenem ozemlju ter da v skladu s tem uživa neodvisnost pred vsemi drugimi državami in enakost po mednarodnem pravu. Potemtakem država izgubi svojo suverenost, kadar je postavljena pod avtoriteto druge države, tako da ta izvaja vrhovno zakonodajno in izvršilno oblast na njenem ozemlju." (Morgenthau 1995:426)

Suverenost je mogoče izgubiti tako, da "država lahko prevzame nase pravne obveznosti, ki dajejo drugi državi končno avtoriteto nad njenimi zakonodajnimi in izvršilnimi dejavnostmi. Država A izgubi svojo suverenost s tem, da prepusti državi B pravico veta nad slehernim zakonodajnim aktom, ki ga sprejmejo njene ustavne oblasti ali nad izvedbenimi ukrepi, ki jih izvajajo njeni izvršilni organi. V tem primeru ostane vlada A sicer edina zakonodajna in izvršilna oblast na ozemlju A, ni pa več vrhovna oblast, ker je pod vrhovnim nadzorom vlade B. S takim nadzorom postane B vrhovna avtoriteta in zato tudi suverena oblast na ozemlju A." (Morgenthau 1995:426) Avtor (1995:427) tudi poudarja, da je suverenost nedeljiva, tako da je na istem ozemlju ne moreta hkrati izvajati dve avtoriteti.

V Taefskem sporazumu (1989), ki je začrtal povojno ureditev v Libanonu, je Libanon označen kot suverena in neodvisna država. Pokroviteljica sporazuma je bila Saudska Arabija. V delu sporazuma, ki opredeljuje odnose s Sirijo je govora o sodelovanju in koordinaciji med državama na osnovi skupnih interesov. Pri tem Sirija "ne sme dovoliti dejanj, ki predstavljajo grožnjo libanonski varnosti, neodvisnosti in suverenosti". Maja 1991 sta Libanon in Sirija sklenila Pogodbo o sodelovanju. V tem bilateralnem sporazumu je prav tako v 1. členu določeno spoštovanje njune "individualne suverenosti in neodvisnosti". Da bi dosegli skupne interese, sporazum določa oblikovanje novih skupnih organov.⁷¹ Predsednika in ministri obeh držav se po določilih te pogodbe redno srečujejo v okviru posameznih odborov. Redna srečanja so namenjena izmenjavi informacij ter oblikovanju predlogov in odločitev za doseganje kar najvišje stopnje koordinacije na posameznih področjih. Iz tega sledi, da o najpomembnejših zadevah skupaj odločata obe državi. Ta pogodba s tem posega v libanonsko suverenost. Uresničevanje te pogodbe in Sporazuma o varnosti (1991) se v Libanonu odraža v odločitvah, katerim prebivalstvo nasprotuje.

⁷¹ Ti organi so: Vrhovni svet, Izvršilno telo, Odbor za zunanje zadeve, Odbor za ekonomske in socialne zadeve, Odbor za obrambo in varnostne zadeve ter Splošni sekretariat (Lebanon-Syria 2001b).

4.3.2 Začetki političnega vpliva - Hafez al Asad

Hafez al Asad je najpomembnejša oseba, ki je zaznamovala tako Sirijo kot Libanon od njegovega prihoda na oblast leta 1970. Iz samega načina vodenja je postalo jasno, da najpomembnejše odločitve za Sirijo in Libanon sprejema sam ali v zelo ozkem krogu sodelavcev. V Siriji so se po dosegi neodvisnosti leta 1944 režimi hitro menjavali. Z Asadom je v državi zavladalo obdobje večje politične stabilnosti.

Njegov načrt je bil usmerjen navzven, v dosegi vloge vodje med arabskimi državami. To vlogo je imel do Naserjeve smrti leta 1970 Egipt. Sirski vodje so začeli zagovarjati idejo o "Veliki Siriji", ki bi jo sestavljale Jordanija, Libanon, Palestina in Sirija.⁷² Hafez al Asad je zaznamoval sirsko politiko v večih pogledih. Državi je vladal skoraj 30 let in usmerjal njen razvoj. Na njegov način vodenja je pomembno vplivala tudi njegova pripadnost alavitski manjšini. Alaviti, šiitska ločina, so bili v času otomanskega imperija med pripadniki revnejšega sloja. Dostop do pomembnejših mest v družbi so dobili s prihodom Francozov. Kljub temu, da tvorijo le okoli 10 % prebivalstva Sirije, je Asad po prihodu na oblast na najpomembnejše položaje v državi postavil pripadnike alavitske skupnosti.

Odnos do Izraela je v središču tako sirske notranje kot zunanje politike. Arabske vojne z Izraelom so vedno neposredno prizadele Sirijo. Asad je bil od leta 1966 na položaju obrambnega ministra in je doživel velik poraz v arabsko-izraelski vojni leta 1967. Vojno leta 1973 je načrtovala Sirija na čelu z Asadom, ki si je pridobil sodelovanje egiptovskega predsednika Sadata. Obe državi sta skušali doseči vrnitev ozemlja, ki ga je Izrael zasedel po vojni 1967.⁷³ Asad je zaradi velikih izgub v vojnah z Izraelom spremenil taktiko. S prisotnostjo v Libanonu je še vedno ostal vpleten v odprta vprašanja o zasedenem ozemlju in Palestincih, hkrati pa sirsko ozemlje ni bilo tarča napadov.

⁷² Sirska vlada je skušala doseči padec jordanske monarhije kralja Huseina. Delovali so preko podpore PLO v času, ko je ta ogrožala monarhijo. Stranka Baath v Jordaniji je pozvala množice k vzpostavitvi "demokratske" vlade v Amanu, ki bi sodelovala z Damaskom. Poleg posrednega vplivanja je Sirija posredovala tudi vojaško (Cedarland 2001). Nasprotno pa Seale (1988) meni, da je bil Asadov namen, ko je Palestincem v Jordaniji dal orožje in ko je sirska vojska tudi posredovala v Jordaniji, le zaščititi Palestince pred pokolom. Asad naj ne bi skušal odvzeti oblast kralju Husseinu.

⁷³ Seale (1988) opisuje, da je predsednik Sadat prikrival Sircem svoj pravi načrt. Ta ni bil v tem, da bi porazili Izrael, ampak le, da bi ga pripravili do pogajanj. Egiptovska vojska se ni držala skupno sprejetih vojaških načrtov o napadu in je delovala v okviru lastne, manj obsežne vojaške operacije (Seale 1988).

Za politiko do medvojnege Libanona je značilno, da je sirsko vodstvo sklepalo zavezništva v skladu s svojimi potrebami v določenem obdobju. Mnoge skupine oz. milice so iz odnosov sodelovanja s Sirijo prešle v odnos nasprotovanja in spopadov. Pri izbiranju zaveznikov naj bi sirsko vodstvo na čelu z Asadom delovalo po načelu preprečevanja prevlade katerekoli skupnosti oz. milice. V skladu s tem so jih skušali ohranjati v podrejenem položaju oz. v položaju, ko so potrebovali sirsko pomoč. Preko teh milic je Sirija vplivala tudi na prisotnost tujih vojakov v Libanonu; enot MNF in Izraelcev. Poleg vzpostavljanja ravnovesja med različnimi milicami si je sirsko vodstvo prizadevalo zagotoviti neposreden vpliv na glavne odločevalce v Libanonu. Ta načrt so zasledovali že v 70-ih letih. V začetku osemdesetih let je bil vpliv omejen zaradi več dejavnikov. Med zunanje spadata ZDA in Izrael, notranji libanonski dejavnik pa predsednik Amin Gemayel s podporo več maronitskih strank, ki Asadu ni bil naklonjen.

Predsednik Asad in sirsko vodstvo je pogosto dajalo izjave, da gre pri Libanonu in Siriji za en narod, s skupno zgodovino in jezikom. Avtorji poudarjajo, da ideja o "Veliki Siriji" nima zgodovinske podlage in gre le za izkrivljanje resnice. Sirija ni uradno nikoli priznala neodvisnosti Libanona ali izmenjala veleposlanikov. Pri tem se sklicuje na bližino glavnih mest Bejruta in Damaska. Meja med državama je prehodna z osebno izkaznico.⁷⁴

Med vojno je Sirija sklepala in razdirala sodelovanje s številnimi frakcijami v Libanonu, tako krščanskimi kot muslimanskimi. Sirska vlada ni hotela dovoliti izvajanje gverilskih (palestinskih) napadov iz sirskega ozemlja zaradi strahu pred izraelskimi protinapadi. Da bi se to izvajalo iz južnega Libanona je bilo za Sirijo bolj sprejemljivo. Leta 1973, ko se je libanonska vojska spopadla s palestinskimi gverilci, je Sirija zaprla meje v znak protesta. Sirski vpliv v Libanonu je bil velik od samega začetka vojne. Asad je nasprotoval težnjam maronitov po ustanovitvi lastne, majhne države. Po drugi strani bi nastanek radikalne islamske države, npr. po iranskem vzoru, slabo vplival na sirsko notranjo opozicijo v obliki muslimanskih fundamentalističnih gibanj (US Library of Congress 1987e). V sedemdesetih in

⁷⁴ Abu Khalil (1990:6) navaja vidike, ki jih mora sirska politika upoštevati v Libanonu: "strateški vidik zagotavlja, da Sirija ohrani nadzor nad svojim položajem bojne fronte do Izraela. Sirija noče, da bi Libanon prišel pod nadzor skupin, ki bi lahko zvekli Sirijo v neželen spopad z Izraelom. Libanon naj bi za Sirijo predstavljal korist in ne obvezo (*liability*) v bodočem globalnem bližnje-vzhodnem mirovnem procesu. Libanon mora ostati pod nadzorom sirskega režima, ker bi npr. kaotična situacija v muslimanskih področjih Libanona lahko imela *spill-over* učinek na sirsko prebivalstvo. Sirski sovražniki v Libanonu bi tudi lahko spodbujali opozicijo v Siriji in Asad je lahko uporabil Libanon za pomiritev opozicije svojemu režimu. To je bilo očitno v zgodnjih sedemdesetih letih."

osemdesetih letih je Sirijo zaznamovalo nasilje med pripadniki Muslimanskega bratstva in vlado.

Sirska vojska je posredovala jeseni 1976. Kot navaja Corm (2001:435) je s tem posegom onemogočila revolucionarjem prevzem oblasti in povzročila padec palestinskega taborišča Tal al-Zatar, ki je bilo središče palestinskih desničarskih organizacij.⁷⁵ Abu Khalil (1990) razlaga sirsko delovanje v okviru doseganja ravnovesja. Meni, da je sirska vojaška intervencija v Libanonu in spopad z različnimi stranmi izvirala iz sirskega poskusa, da bi preprečili prevlado katerekoli strani v vojni, ki bi lahko zmanjšalo sirsko moč (oblast) v Libanonu.⁷⁶ V začetnih fazah vojne je Sirija februarja 1976 predsedniku Franjeh-u pomagala oblikovati paket političnih reform. Sprejet je bil t.i. *Ustavni dokument*, ki je dal več oblasti muslimanom.⁷⁷ Do njegovega uresničevanja ni prišlo.

Maja 1976 je bil s posredovanjem Sirije za libanonskega predsednika izvoljen Elias Sarkis. Seale (1988) piše, da je Asad upal, da bo novi vodja dosegel stabilizacijo v državi. Predsedniku Sarkisu je bilo zaupano vodstvo ADF. Kot piše Corm (2001:455) je Sirija pod imenom Arabske lige dokončala prodiranje svojih rednih vojaških enot po celotnem Libanonu. Izjema je bil jug Libanona preko reke Litani, kjer je bila določena t.i. "rdeča linija".

V osemdesetih letih so popolno sirsko prevlado onemogočali naslednji dejavniki (US Library of Congress 1987e):

- izraelska invazija leta 1982; Sirija ni mogla preprečiti napredovanja izraelske vojske in je morala zapustiti Bejrut.
- MNF, sestavljena iz ameriških in zahodno-evropskih vojaških sil.
- Izraelsko-libanonski sporazum iz leta 1983. V tem primeru je Sirija dosegla njegovo razveljavitev, od samega začetka mu je močno nasprotovala. Marca 1985 je predsednik Amin Gemayel razveljavil sporazum.

⁷⁵ Po mnenju avtorja je hotela Sirija s svojim delovanjem v letih 1975-1976 (predvsem) doseči politično-vojaški nadzor nad dogajanjem in ni načrtovala ozemeljske priključitve. Pomen libanonskega ozemlja, predvsem juga Libanona in doline Beka, je bil za Sirijo strateški v odnosu do sirsko-izraelskih "linij premirja". Drug pomemben dejavnik v Libanonu je bil PLO. Libanon je bil edina država, ki je dajala zavetje palestinskemu oboroženemu odporu.

⁷⁶ Abu-Khalil (1990) meni, da je "v sirskem interesu, da ohrani razmere v Libanonu, ko se krščanska koalicija boji možnosti sirske vojaške invazije vzhodnega Bejruta, pro-sirske enote pa so odvisne od sirske vojske pri ohranjanju njihovih vodilnih (vodstvenih) položajev in uporabljajo grožnjo s sirsko ofenzivo za zastraševanje svojih sovražnikov".

⁷⁷ Dokument vsebuje koncesije za muslimane, ki so jih zahtevali: enaka politična zastopanost kot pri kristjanih, povečanje pooblastil sunitskega ministrskega predsednika in enak dostop do glavnih delovnih mest v državnih uradih (Seale 1988).

4.3.3 Tripartitni sporazum

Leta 1985 je Sirija sponzorirala sporazum, ki določa vzpostavitev posebnega sodelovanja med Libanom in Sirijo na vojaškem, izobraževalnem in informacijskem področju. Podpisali so ga vodje glavnih libanonskih oboroženih skupin; Elie Hobeika (*Lebanese Forces*), Nabih Berri (šiitski *Amal*) in Walid Jumblatt (druz). Sporazum govori o Libanonu kot neodvisni, svobodni in suvereni državi z arabsko identiteto. Poudarja osvoboditev izpod izraelske okupacije in podporo uporu na jugu Libanona.

Sporazum določa odnose med državama in koordinacijo le-teh na vojaškem, varnostnem, ekonomskem, izobraževalnem in informacijskem področju. Predvideva načrt za ukinitve sektaškega sistema. Ta naj bi ostal v veljavi le za najvišja mesta ("A-razredne položaje"), enako razdeljena med muslimane in kristjane. Izobraževanje mora izhajati iz arabske pripadnosti Libanona in ne sme "postati vir delitev in ustvariti sovražnost do Arabcev in Sirije". Sporazum predvideva poenotenje izobraževalnega programa, posebno knjig o zgodovini in družbeni vzgoji. Državi skupaj določata glavne grožnje varnosti in enoten pristop pri njihovi odstranitvi ter usklajujeta delovanje svoje vojske in varnostnih služb. Pri tem je posebej določeno, da Libanon ne sme postati območje, preko katerega bi Izrael ogrožal ali napadel Sirijo. S posebnim sporazumom naj se potrdi namestitev sirskih vojaških enot na določena območja v Libanonu. Libanon mora tudi preprečiti medijske napade v državi na Sirijo (The Trio Party Agreement 1999).

Podpis sporazuma je sprožil izbruh spopadov januarja 1986 v vzhodnem Bejrutu in v gorah, kjer so vladale krščanske milice, med pro-sirskimi in proti-sirskimi pripadniki milic. Proti sklenjenemu sirskemu sporazumu so bili predsednik republike Gemayel in politiki iz maronitske skupnosti (ker jih ta projekt ni upošteval), prav tako Iran in libanonski Hezbollah. Sporazum iz Damaska je tako propadel (Corm 2001:546-547). Sporazum je kljub zavrnitvi pomemben, ker je njegova vsebina podobna sporazumom, ki sta jih Sirija in Libanon sklenila pozneje in jih uresničujeta. Predstavniki treh glavnih libanonskih skupin naj bi uradno sprejeli sirsko prisotnost in hkrati poskrbeli, da prebivalstvo temu ne bi nasprotovalo. V ta namen se poenoti izobraževalni sistem in prepreči napade medijev, kar lahko že pomeni njihovo cenzuro. Siriji naklonjeni libanonski predstavniki, ki so ta sporazum podpisali, so bili deležni hudih kritik. Krščanske (maronitske) stranke so bile takrat še močne: falangisti na čelu s

predsednikom države in LF. Njihova moč je čez nekaj let padla. Veliko vodij je odšlo in ostalo v tujini (predvsem v Franciji).⁷⁸

Poleti 1986 se je sirska vojska vrnila v zahodni Bejrut. Skupaj z libanonsko vojsko in policijo so umaknili cestne blokade, zaprli urade milic in pobrali orožje. Februarja 1987 je sirska vojska zaprla okoli 70 uradov milic, aretirala njihove vodje, zasegla orožje in namestila vojsko ob glavnih cestah in Bejrutskem letališču ter vzpostavila kontrolne točke. Prišlo je tudi do napada na šiitsko oporišče in glavni štab Hezbollah-a (US Library of Congress 1987g).

Jeseni 1988 so bile razpisane predsedniške volitve. Kandidat za predsednika je bil tudi gen. Michel Aoun. Njegovo kandidaturo so ZDA sprva podpirale. Sirija je imela v načrtu druge kandidate. Sirska vlada je uradno izrazila nasprotovanje podaljšanju mandata Aminu Gemayelu za nadaljnji 2 leti (Cedarland 2001b). Sirija je zahtevala prenos sedeža parlamenta v zahodni Bejrut, ki je bil pod sirskim nadzorom (Corm 2001:560-561).⁷⁹ Tudi ZDA so se takrat opredelile za pro-sirskega kandidata in so preko poslanika izrazile ultimatum poslancem. Tik pred koncem svojega mandata je Amin Gemayel septembra 1988 imenoval vlado iz petih vojaških ministrov: dveh kristjanov in treh muslimanov, pod predsedstvom gen. Aouna. Trije muslimanski ministri so zavrnil prevzem svojih funkcij, preostali pa so razglasili svojo legitimno oblast. Prišlo je do istočasnega obstoja dveh vlad. Drugo je namreč iz vlade 1984 sestavil Salim al Hoss, pro-sirski kandidat. Corm (2001:562) navaja, da je Hoss-ova vlada pod pritiskom sirske vlade imenovala novega generala za poveljnika libanonske vojske. "S tem bi pravno (*juridiquement*) potrdili svoje nasprotovanje oblasti gen. Aouna; kot poveljnika vojske kot tudi položaju (funkciji) ministrskega predsednika."

Spomladi 1989 je Aoun razglasil vojno osvoboditve proti sorskemu okupatorju. Boji v Bejrutu so potekali do premirja jeseni 1989. Arabska liga na vrhunskem srečanju ni obsodila Sirije zaradi izvajanja napadov v Bejrutu in Libanon je bil "žrtvovan na račun ravnovesja na Bližnjem vzhodu" (Corm 2001:567-569).⁸⁰ Sirska vojska je nadaljevala z bombardiranjem

⁷⁸ Schneider (2001) pojasnjuje stališče zagovornikov Sirije v Libanonu, ki obravnavajo t.i. krščanski radikalizem kot grožnjo, ki je blizu pro-izraelskemu nazoru (*sentiment*). Zahteva po izpustitvi iz zapora bivšega vodje milice, S. Geagea v njihovih očeh predstavlja grožnjo po okrepitevi krščanskega radikalizma, ki je bil po vojni s pomočjo Sirije zatrt.

⁷⁹ To je Sirija zahtevala, "ko je postalo jasno, da gen. Aoun blokira volitve, ki mu ne bi bile v prid oz. ne bi pripeljale do odstranitve sirskega kandidata" (Corm 2001:562).

⁸⁰ Saudska vlada ni hotela dati prednosti Iraku zaradi njegove nedavne zmage nad Iranom. Iraški predsednik je namreč zahteval spoštovanje suverenosti Libanona in je to zahtevo povezal z (ne)uresničevanjem nekaterih

krščanskega predela, kar je povzročilo maščevanje nad zahodnim delom mesta, kjer so se nahajali. Sirija je prav tako vzpostavila morsko in kopensko blokado krščanskega predela, da bi preprečila dotok iraškega orožja gen. Aounu.

Med razpravo o svojem umiku je Sirija zahtevala oblikovanje političnih reform, spravo med bojujočimi libanonskimi frakcijami ter oblikovanje vlade narodne enotnosti med frakcijami, ki bi bile pripravljene ohranjati posebne odnose s Sirijo. Do premirja je prišlo 23. septembra 1989 na osnovi načrta iz sedmih točk (Corm 2001:569-570). General Aoun je po mnenju Abu Khalila (1990) za sirski režim predstavljal grožnjo sirski oblasti v Libanonu in v regiji, glede na njegovo politično in vojaško zavezništvo z iraškim režimom. Sirska politika v Libanonu temelji na trdnem nasprotovanju temu, da bi libanonski konflikt uporabljali (izkoristili sebi v prid) sovražniki Sirije. Preko Libanona Sirija tudi privlači mednarodno pozornost in po potrebi sproži vojaške sovražnosti. Tako si je skušal Asad zagotoviti svoje mesto v bližnje-vzhodnih mirovnih pogovorih (Abu Khalil 1990).

Taefski sporazum je bil podpisan 22. oktobra 1989. Corm (2001:573) piše, da sporazum potrjuje "posebne" odnose, ki naj bi jih imela Sirija z Libanom, pri čemer gre dejansko za prikrit protektorat. Vsebina tudi ne govori o dokončnem umiku sirskih vojakov, ampak le o ponovni prerazporeditvi čet. Novembra je prišlo do množične podpore prebivalstva gen. Aounu, vendar je bil Taefski dogovor in s tem sirska okupacija potrjena. Zahod ni hotel stikov z Aounom (Corm 2001:573). Sirska vojska je leta 1989 zbrala libanonske parlamentarce v kraju pod njenim nadzorom, kjer so za predsednika izvolili Hrawija.. V ministrskem svetu so bili mnogi ministri, ki so bili med vojno vodje milic.⁸¹

Zdi se, da je skušala Sirija med vojno preusmeriti Libanon od iskanja pomoči na Zahodu ali v Izraelu. Sirija je spodbujala k sprejemanju reform v Libanonu (Ustavni dokument 1976, Tripartitni sporazum 1985) s sporazumi, ki vse bolj zmanjšujejo oblast predsednika, maronitskega kristjana in povečujejo pristojnosti predsednika vlade, sunitskega muslimana. Delež kristjanov je v Libanonu padel na okoli 30 %, zaradi emigracije ter višje stopnje rodnosti med muslimanskim prebivalstvom. Sunitov je v državi 27 % (podatki 1991), medtem

svojih obveznosti do Kuvajta. Saudska Arabija se je bala, da bi Irak postal pomembna sila v arabskem svetu in preko Libanona postal razsodnik, po drugi strani pa ni hotela videti prešibke Sirije (Corm 2001:567-569).

⁸¹ Za nekatere obstajajo sumi o grobih kršitvah človekovih pravic; Elie Hobeika, vodja milice, ki je izvajala pokole v palestinskih begunskih taboriščih Sabra in Šatila, je postal minister za naravne vire in elektriko; druž Walid Jumblatt, ki naj bi tudi sodeloval pri množičnih pobojih kristjanov, je postal minister za delo (Cedarland 2001b).

ko je šiitov 27 % (Bertsch in dr. 1991:516). Še vedno suniti ohranjajo svoj položaj predsednika vlade, šiitskim predstavnikom pa je zaupana funkcija predsednika parlamenta.

Sirija je skušala doseči, da so na vodilna mesta prišli njej naklonjeni kandidati. To je uspelo pri predsedniku Sarkisu (1976-1982) in Hrawi-ju (1989-1998). V volitve leta 1982 je posegel Izrael in pripomogel k vzponu falangistov. Pri izvajanju političnega vpliva je pomemben faktor prisotnost sirske vojske. S pomočjo vojske so pripomogli k izvolitvi predsednika Hrawi-ja in hkrati onemogočili Aouna. Aoun je dobil zatočišče v Franciji.

4.3.4 Vpliv po vojni in sporazumi med državama

Po vojni sta Sirija in Libanon sklenila bilateralna sporazuma. Gre za:

Pogodbo o bratstvu, sodelovanju in koordinaciji, sklenjeno maja 1991, ter

Sporazum o obrambi in varnosti, sklenjen avgusta 1991.

Pogodba o bratstvu, sodelovanju in koordinaciji je bila sklenjena po Taefskem sporazumu in porazu Aoun-a, libanonskega krščanskega premiera. Pogodba je dvostranski sporazum, oblikovan brez vključevanja druge arabske države. Siriji daje zakonito osnovo za njeno nadaljnjo prisotnost v Libanonu. Temu sporazumu so sledili še drugi (Lebanon-Syria 2001a)

Sporazum govori o težnji k doseganju najvišje možne ravni sodelovanja in koordinacije (usklajevanja) na političnem, ekonomskem, varnostnem, kulturnem, znanstvenem in drugih področjih. Z njim državi potrjujeta obstoj skupnih interesov in sprejemata odločitve o koordinaciji njunega delovanja v okviru arabske in mednarodne politike. Odločitve se sprejemajo v okviru novoustanovljenih organov. Najpomembnejši je Vrhovni svet, poleg njega pa delujejo še: Izvršilni organ; Odbor za zunanje zadeve; Odbor za ekonomske in družbene zadeve; Odbor za zadeve obrambe in varnosti in Splošni sekretariat. Predvidena so redna srečanja predstavnikov obeh držav (Lebanon-Syria 2001b).

Sporazum o obrambi in varnosti, sklenjen kmalu po prvem sporazumu, natančneje določa delovanje na področju obrambe in varnosti. Gre za nadaljevanje majskega sporazuma in njegovo nadgradnjo.

Sporazum določa oblikovanje odbora za obrambo. Sestavljajo ga notranji in obrambni ministri obeh držav, ki se srečujejo vsake tri mesece. Odbor za obrambne in varnostne zadeve išče načine za zagotavljanje varnosti obeh držav.

Da bi lahko uresničili določbe III. člena *Pogodbe o bratstvu, sodelovanju in koordinaciji* (maj 1991), ta sporazum določa tudi "prepoved vseh vojaških, varnostnih, političnih in medijskih dejavnosti, ki bi lahko škodili drugi državi (Siriji oz. Libanonu) /.../osebam ali organizacijam, ki delujejo proti varnosti ene od teh dveh držav, se ne sme dati azila (zavetja), omogočiti tranzit ali nuditi zaščito. V primeru, da se ti zatečejo v eno od držav, jih mora le-ta prijeti in na zahtevo druge države, izročiti le-tej". Dogovorjena so redna srečanja vojaških in varnostnih služb, z namenom izmenjave informacij glede varnosti, drog, kriminala in terorizma. Vsaj štirikrat na leto se sestane obrambna ministra. Posledica tega sporazuma je bila uvedba cenzure in omejitev na libanonske medije.

Prve parlamentarne volitve po vojni so bile leta 1992. Kot piše *Economist* (1992) so volilni sezname temeljili na tistih iz leta 1972, volilna okrožja pa so bila ukrojena v korist kandidatov, ki so bili v dobrih odnosih s Sirijo.⁸² Neodvisni kandidati brez podpore Sirije so bili deležni groženj. Libanonski kristjani so vodili opozicijo in pozivali k bojkotu volitev.⁸³ Zahtevali so preložitve volitev, dokler Sirija ne bi izpolnila obveznosti določenih v sporazumu iz Taefa. V skladu s sporazumom je bil določen rok 21. september 1992, ko bi morale priti do prerazporeditve sirske vojske. Predsednik Hrawi je zavrnil zahteve krščanskih strank in jih obtožil, da hočejo ponovno zanetiti državljansko vojno (*Economist* 1992).

Leta 1995 je bil podaljšan predsedniški mandat predsedniku Hrawiju, kar je bilo v nasprotju z določbami ustave in voljo dežele. Kot piše Corm (2001:777) je "sirski predsednik za egiptovski časopis *Al-Ahram* podal oceno, da si večina Libanoncev želi obnovitve predsedniškega mandata. Nekaj dni kasneje je skupščina (*Chamber of deputies*) glasovala za podaljšanje predsedniškega mandata. Proti jih je bilo le malo."

⁸² Libanonski predsednik Elias Hrawi je imel svoje majhno volilno okrožje, ki je zajelo kristjane v dolini Beka, kjer je sicer večina muslimanskega prebivalstva. Walida Jumblatt-a, ki se je bojeval proti kristjanom, so izbrali družini, zastopal pa je kristjane.

⁸³ K bojkotu so pozivale 4 skupine: privrženci generala Aouna, *Lebanese Forces*, *National Block* in *National Liberal Party*.

Parlamentarne volitve leta 1996 so potekale v razmerah, ko so bili volilni sezname zastareli in niso upoštevali oseb, ki so se preselile, emigrirale ali umrle. Zaveznitva med delegati so bila določena s strani Sirije. Opozicija, med katerimi so bili nekateri člani blizu Siriji, je dosegla le okoli deset sedežev. Gora Libanon, ki je edina regija v državi, kjer je večino volivcev kristjanov, je bila razdeljena na manjša volilna okrožja. To je omogočilo zmago Walidu Jumblattu, vodji skupnosti družov in zavezniku Sirije (Corm 2001:776-777).

Poslanci so ponovno spremenili ustavo leta 1998, da bi omogočili izvolitev sirskega kandidata za predsedniško mesto. Emile Lahoud, ki ga je izbrala Sirija in nato potrdil libanonski parlament, je bil namreč *activ militaire*. Kot piše Corm (2001:778) uživa predsednik Lahoud ugled in vzbuja upanje po izvedbi reform, ki bi zmanjšale splošno in javno korupcijo, ki vlada v državi. Nova vlada na čelu s Salimom al-Hossom se je razlikovala od prejšnje, v njej ni bilo vodij iz časa vojne. Skoraj vse odločitve libanonske vlade se obravnavajo v Damasku, kar je razvidno iz pogostih in javnih obiskov libanonskih vodij v Siriji z namenom "posvetovanja". (Cedarland 2001b)

4.3.5 Sklep

Po koncu vojne je Sirija ostala prisotna v libanonskem političnem življenju. Z obema sporazumoma, ki sta jih državi podpisali kmalu po koncu vojne sta državi bolj opredelili področja sodelovanja. Pri Pogodbi o bratstvu, sodelovanju in koordinaciji sta se državi dogovorili za koordinacijo stališč obeh držav v regionalnih in mednarodnih vprašanjih in za redna srečevanja predstavnikov obeh držav. Pri teh usklajevanjih gre za odločanje o libanonskih zadevah, o katerih odločata dve državi. Pri tem je seveda jasno, da Libanon ne odloča o zadevah, ki zadevajo Sirijo. Sporazuma sta bila sklenjena leto po koncu spopadov vendar v še vedno nemirnih okoliščinah (eksplozije v Bejrutu in izraelski napadi). Če upoštevamo časovni okvir je vloga, ki si jo lasti Sirija - razsodnik v libanonskih zadevah - bolj razumljiva. Drugi sporazum (Sporazum o obrambi in varnosti) omejuje svobodo govora in mišljenja. Protesti v Libanonu, ki največkrat nasprotujejo sirski prisotnosti, se pogosto preoblikujejo v napade libanonske policije in pripadnikov varnostnih služb na demonstrante. Nasprotovanje sirskemu vplivu se obsoja kot izraelsko propagando.

Pri analizi medsebojne odvisnosti je najprej izpostavljen odnos do Izraela. Mirovni sporazum bi Libanonu prinesel večjo stabilnost, ker bi se s tem dokončno prenehali napadi na prebivalstvo in infrastrukturo. Hkrati bi odprtje meje zmanjšalo njegovo odvisnost od

prehodnosti sirskih meja. Sirija je pri odnosu Libanona do Izraela zelo občutljiva. Že med vojno je skušala preprečiti vsak poizkus zbliževanja in dosege samostojnega dogovora. Na tem področju je Sirija zelo ranljiva in hoče ohraniti vključenost libanonske vlade v skupnem pristopu do sprejema dogovora o zasedenem ozemlju. Druga stvar, ki zadeva politično sodelovanje med državama je vprašanje sirskega in libanonskega vodstva. Sirska oblast je občutljiva in hkrati ranljiva pri vprašanju libanonske oblasti. Zato si je zelo prizadevala, da bi bili izvoljeni njej naklonjeni kandidati. Prihod nove, drugačne oblasti lahko pomeni ponovno preučitev sodelovanja in zavzemanje za rešitve, ki bi brezpogojno koristile Libanonu. Ni verjetno, da bi državi v celoti prekinili odnose, saj je to spričo njune geografske, gospodarske in družbene povezanosti nesmiselno. Na drugi strani bi spremembe v sirskem vodstvu lahko pomembno vplivale na politiko do Libanona. Sistem, ki ga je skoraj tri desetletja ohranjal Hafez al Asad, lahko v novem obdobju pod vodstvom njegovega sina Bašarja doživi spremembe v smeri večje demokratizacije.

ZAKLJUČEK

Za razumevanje odnosa odvisnosti Libanona od Sirije so ključni trije opisani vidiki; politični, ekonomski in vojaški. Njihovi temelji so podani v zgodovini in sporazumih, sklenjenimi po koncu spopadov.

Državi sta med seboj močno povezani, kar daje ustrezno podlago za odnose njune medsebojne odvisnosti. Njuna soodvisnost ni omejena na zadnje desetletje, ampak je bila prisotna že ob ustanovitvi držav. Družbena dogajanja, kot npr. naserjevo panarabsko gibanje so odmevala tudi v Libanonu. Ta se kljub pritiskom ni pridružil sirsko-egiptovski združitvi v Združeni arabski republiki. Libanon je bil znan po svoji odprtosti in liberalni miselnosti, poudarjena je bila tudi svoboda govora in tiska. Sirija kot avtoritarna država na čelu s predsednikom Asadom je bila zelo zaznamovana z izraelskimi spopadi. To je postalo osrednje zunanje politično vprašanje, na reševanje katerega je Sirija zelo občutljiva. To se je pokazalo tudi pri odnosu do sosednjega Libanona ter Egipta in Jordanije, ki sta ločeno sklenili mirovne sporazume. Tak razplet je sirsko vodstvo skušalo preprečiti pri Libanonu, kjer je imelo več moči in uspeha. To vprašanje kaže na visoko stopnjo ranljivosti Sirije pri libanonsko-izraelskih odnosih (politiki). Preko sprejetih bilateralnih sporazumov si je Sirija zagotovila položaj, ki znatno zmanjšuje njeno občutljivost. To velja, če upoštevamo predvsem notranje dejavnike; sedanje libanonske državnike. Zunanji/ mednarodni dejavnik, ki dobiva težo od lanskimi terorističnimi napadi v ZDA je boj proti terorizmu. Hezbollah, ki ga je ameriški *State Department* novembra 2001 uvrstil na seznam tujih terorističnih organizacij, ima podporo Sirije in Irana. Morda je prav tukaj možnost, da libanonska vojska zavzame položaje na jugu države, ki jih zavzema vojaški del Hezbollaha. S tem bi se prenehali spopadi, Sirija pa bi morala reševati vprašanje zasedenega ozemlja neposredno, z izraelsko vlado.

Ena od teorij, ki pojasnjuje pristajanje libanonskega vodstva na sirski vpliv trdi, da libanonska vlada tako ščiti sama sebe. S prepovedmi demonstracij in nadzorovanjem medijev skuša preprečiti izražanje nasprotovanja njihovim politikam in neustreznosti vodij. Nasprotniki vladnih stališč so dobili z umikom Izraelcev iz juga Libanona močno spodbudo v prizadevanju, da bi kmalu sledil tudi sirski umik. Ta gibanja so močna v maronitski skupnosti, prav tako med nekaterimi člani parlamenta (predstavnikov družov Walid Jumblatt) in (zelo očitno) med študenti libanonskih univerz. Na sirski strani je odločitev v rokah mladega predsednika Bašarja al Asada. Ta bo moral sprejeti odločitev glede prihodnosti odnosov z Libanom. Njegova naloga ni lahka, ker se politika do Libanona navezuje na Izrael. Ta hoče

zadržati zasedeno (sirsko) Golansko planoto. Če bi prišlo do koraka naprej in dogovora med Sirijo in Izraelom, bi se sirski pritisk na Libanon zagotovo moral zmanjšati.

V uvodu sta bili zastavljeni dve hipotezi:

1. *»Prisotnost sirske vojske v Libanonu je neutemeljena«*

Sirska vojska, ki je prišla v Libanon leta 1976, ko je posredovala proti Palestincem in njihovim libanonskim zaveznikom, od takrat ni zapustila libanonskega ozemlja. Sirski vojaki so bili tudi del mirovnih enot arabske lige (ADF). Njihovo delovanje je temeljilo na sporazumu z libanonsko vlado. Naslednji sporazum, ki govori o prisotnosti sirske vojske, je bil sklenjen leta 1990, po koncu državljanske vojne. V tem sporazumu pa je omenjen tudi rok za prerazporeditev sirske vojske. To je 2 leti po oblikovanju libanonske vlade. Ta rok je pretekel jeseni 1992, sirska vojska se je začela umikati iz mest spomladi 2000. Po poročanjih pa naj bi bilo v Libanonu še vedno 25.000 sirskih vojakov. Sirska vojska se v zadnjih letih umika iz Bejruta in mest na vzhod države, v dolino Beka. Ko se dokonča ponovna razporeditev sirskih čet, bi moral slediti dogovor o umiku. Ta čas ni določen, skupno pa bi ga morali določiti predstavniki obeh držav. Tega koraka libanonski vodje ne naredijo. Libanonski predsednik Lahoud je Siriji naklonjen. Hipoteza je zavrnjena, ker libanonska vlada doslej ni izrazila ali napovedala namere o dokončnem umiku sirske vojske. Prav tako sirsko vodstvo ni izrazilo želje po umiku svojih vojakov. Ne glede na proteste libanonskega prebivalstva uradno libanonsko stališče ne izraža nenaklonjenosti do sirske vojaške prisotnosti kot tudi do drugih politik vplivanja.

2. *»Sirski vpliv v Libanonu se v zadnjih letih zmanjšuje«*

Sirija je v državljanski vojni izvajala vpliv s poudarkom na vojaški sili. Po koncu vojne je Sirija začela močneje delovati na drugih področjih, predvsem na političnem. Sirija je že kmalu po sporazumu iz Taefa dosegla sklenitev dveh pomembnih sporazumov. Na podlagi teh sporazumov delovanje obeh držav poteka usklajeno, preko stalnih srečanj med predstavniki obeh držav in z nadzorovanjem medijev in omejevanjem svobode izražanja.

Spremembe, ki se kažejo v zadnjem času so v izraelskem umiku (maj 2000) iz zasedenega območja. To je spodbudilo k ponovni obravnavi vprašanja sirske okupacije. Druga sprememba je smrt sirskega predsednika Hafeza Asada (junij 2000). Nasledil ga je sin Bašar. Hipoteza je zavrnjena. Sirski vpliv se ne zmanjšuje, se pa spreminja. Novo sirsko vodstvo, pogosti protesti in zahteve libanonske javnosti, umik izraelske vojske in mednarodni boj proti

terorizmu so nekateri dejavniki, ki bodo zagotovo povzročali preoblikovanje sirsko-libanonskega sodelovanja in ga bolj uravnotežili.

V zadnjem času, po terorističnih napadih v ZDA je bila med državami, ki podpirajo terorizem omenjena tudi Sirija. V ta okvir spada tudi libanonski Hezbollah, ki je Siriji služil za napadanje Izraela. Ta je še vedno močan na jugu Libanona. Če bi se morala Sirija odreči podpiranju terorizma, bi mu morala odreči podporo. Poleg tega Sirija išče pot v gospodarske povezave. Evropska skupnost (ES) hoče ustvariti področje proste trgovine z regijo, kamor spadata tudi Libanon in Sirija. Sirsko gospodarstvo je še vedno zaostalo. V tem ima Libanon prednost, predvsem zaradi večje odprtosti za tuja vlaganja. V tem okviru lahko na večjo demokratizacijo vpliva tudi ES, z zahtevami po napredovanju Sirije na političnem področju.

Uporabljeni viri:

Abu-Hamad, Aziz (1995) Communal strife in Lebanon: Ancient animosities or state intervention? *Journal of International Affairs* 49 (1), začetna str. 231- (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Abu Khalil, Asad (1990) Syria and Shiites: Al-Asad's policy in Lebanon. *Third World Quarterly* 12 (2), začetna str.1 (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Adams, Noah (2000) Growing debate in Lebanon whether the Syrian troops should remain as peacekeepers in the country. *All things Considered* (NPR), 12. 11. 2000 (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

American Reference Library (1958) 171 Statement by the President on the Lebanese Government's Appeal for the United States Forces, July 15 1958. *Public papers of Dwight D. Eisenhower*, (dostop preko *Ebscohost*, 19. 1. 2002).

Andrassy, Juraj (1984) *Međunarodno pravo*. 8. izdanje, Školska knjiga, Zagreb.

Arabic news (2001a) *Syrian redeployment in Lebanon*. 15. 06. 2001
[Http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/010615/2001061508.html](http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/010615/2001061508.html) (12. 11.2001).

Arabic news (2001b) *On the redeployment of the Syrian army in Lebanon*. 16. 06. 2001
Dostopno na: [Http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/010616/2001061611.html](http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/010616/2001061611.html) (12. 11. 2001).

Australian Department (2002) of Foreign Affairs and Trade *Lebanon- economy and the reconstruction process*. Dostopno na:
[Http://www.dfat.gov.au/geo/lebanon/doing_business_lebanon.html](http://www.dfat.gov.au/geo/lebanon/doing_business_lebanon.html) (15. 2. 2002).

Benko, Vlado (1987) *Mednarodni odnosi*. 2. izdaja, Založba Obzorja, Maribor.

Benko, Vlado (1997a) *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Benko, Vlado (1997b) *Znanost o mednarodnih odnosih*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Bertsch, Gary K.; Clark, Robert P. in Wood, David M (1978/1991) *Power and Policy in three worlds*. 4th edition, Macmillan Publishing Company, New York.

Cedarland (2001a) Greater Syria. Dostopno na:
[Http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/syria.html](http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/syria.html) (03. 11.2001).

Cedarland (2001b) The consequences and Aftermath of the War. Dostopno na:
<http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/sitrep.html> (27. 10. 2001).

Cedarland (2000c) Open Letter to Bashar Assad. Dostopno na:
[Http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/gibran.html](http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/gibran.html) (3. 11. 2001).

Cedarland (2000d) Declaration of the Maronite Bishops 20 September 2000. Dostopno na:
[Http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/declaration.hrml](http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/declaration.hrml) (3. 11. 2001).

Chabry Laurent in Annie (1984) *Politique et minorités au Proche-Orient: Les raisons d'une explosion*. Éditions Maisonneuve & Larose, Paris.

Chesnoff, R. Z, Makovsky, D. (1991) Power plans in Lebanon increase pressure on Israel. *US News & World Report* 111 (3), začetna str. 43 (dostop preko *Ebscohost* 8. 12. 2001).

CIA World Factbook (2001a) Lebanon. Dostopno na:
[Http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/le.html](http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/le.html) (15. 02. 2002).

CIA World Factbook (2001b) Syria Economy. Dostopno na:
[Http://workmall.com/wfb2001/syria/syria_economy.html](http://workmall.com/wfb2001/syria/syria_economy.html) (17. 02. 2002).

Cluskey, Peter (2001) Syria- The death of President Assad. Dostopno na:
[Http://www.rte.ie/news/features/middle_east/history7.html](http://www.rte.ie/news/features/middle_east/history7.html) (10. 10. 2001).

Corm, Georges (1986) *Géopolitique du conflit Libanais: Étude historique et sociologique*. Éditions La Découverte, Paris.

Corm, Georges (2001) *Le Proche-Orient éclaté 1956-2000*. Éditions Gallimard, Paris.

Council of Foreign Relations (2002) *Terrorism: Questions and Answers: Hezbollah*. Dostopno na: [http:// terrorismanswers.com/groups/hezbollah2.html](http://terrorismanswers.com/groups/hezbollah2.html) (05. 09. 2002).

Ghattas, Sam F. (2001) Arrests of Lebanese Christians Threaten political crisis. *AP Worldstream*, 8. 8.2001 (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Hiro, Dilip (1993) *Lebanon: Fire and Embers: A History Of The Lebanese Civil War*. St. Martin's Press, New York.

Hiro, Dilip (1996) *The dictionary of the Middle East*. Macmillan, Basingstoke.

Južnič, Stane (1980) *Kolonializem in dekolonizacija*. Založba obzorja, Maribor.

Karam, Zeina (2001) Christian anti-Syrian students strike in protest of army raid. *AP Worldstream*, 26.11.2001 (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Karam, Zeina (2001) Maronite Church says Syria is undermining Lebanon's existence. *AP Worldstream*, 9.5.2001 (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Dreaming of Christian Lebanon (1995). *Economist* 19.06.1995, 335 (7919), začetna str. 41 (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Kassir, Samir (1997):No Nearer to National Reconciliation, Disorder in Lebanon. Dostopno na: <http://www.en.monde-diplomatique.fr/1997/02/07lebanon> (10. 10. 2001).

Keohane, Robert in Nye, Joseph. S (1989) *Power and Interdependence*. Second Edition, Harper Collins Publishers.

Korn, David A. (1986) Syria and Lebanon: a fateful entanglement. *The World Today*, 42 (8-9), 137-142.

Kubursi, Atif A. (1999) Reconstructing the Economy of Lebanon. *Arab Studies Quarterly*, 21(1) (dostop preko *Ebscohost* 19. 1. 2002).

Lebanese court sentences (2001) 13 Christians for instigating riots. *AP Worldstream* 26.11.2001 (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Lebanon-Syria (2001a) Defence and Security Agreement 1 September 1991. Dostopno na: <http://www.geocities.com/CapitolHill/Parliament/2587/def.html> (03. 11. 2001).

Lebanon-Syria (2001b) Treaty of Cooperation, May 20 1991. Dostopno na: <Http://almashriq.hiof.no/lebanon/300/320/327/lebanon-syria.txt> (09. 10. 2001).

Morgenthau, Hans (1948/1995) Politika med narodi. DZS Ljubljana.

Moussalli, Ahmad S. (1999) Iran and the Middle East Peace Process: Development and Prospects. *Lebanese National Defence*, October, 168-182.

New Republic (1990) Exit Lebanon. *New Republic* 203(20), začetna str.7 (dostop preko *Ebscohost* 8. 12.2001).

Olson, Robert (1984) Syria in the Maelstrom. *Current History* 83(489), 25-28.

Petrič, Ernest (1984) *Pravica do samoodločbe: mednarodni vidiki*. Založba Obzorja, Maribor.

Phares, Walid (2001) Lebanese Scholar in the US to Powell: Syrian Army must withdraw from Christian, Druse Areas.

Dostopno na: http://www.wlo-usa.org/News/Phares_powell_3_20_01.html (12.11. 2001).

Pipes, Daniel; Abdelnour, Ziad (2000) Syrian Motives for Lebanon's Occupation.

Dostopno na: http://www.kataeb.com/syr_motives.html (3. 11. 2001).

Schahgaldian, Nikola B. (1984) Prospects for a Unified Lebanon. *Current History* 83 (489), 5-8.

Schneider, Howard (2001) Lebanon Threatens Anti-Syrian Activists; Dissenters Fear Damascus's Influence. Dostopno na: <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn?pagename=article&node=&contentId=A33764-2001Sep2> (12. 11. 2001).

Seale, Patrick (1988) *Asad of Syria; The Struggle For The Middle East*. Taurus & Co. Ltd, London.

Slackman, Michael (2001) Shabaa Farms at Center of Tension for Lebanon, Syria and Israel. *Los Angeles Times*, 28.04. (dostop preko *Ebscohost*, 19. 1. 2002).

Syria's three-card trick (1992) *Economist* 324 (7772), začetna str.34 (dostop preko *Ebscohost*, 8.12. 2001).

Tawarikh (1999) *100 years retrospective / retrospective 100 ans; Liban-Lebanon*. Beirut, Lebanon, CD rom.

The Cairo Agreement. Dostopno na:

<Http://www.lebanese-forces.org/lebanon/agreements/cairo.htm> (08. 11. 1999).

The May 17 Agreement. Dostopno na:

<Http://www.lebanese-forces.org/lebanon/agreements/may17.htm> (8. 11. 1999).

The Taef Agreement 1989. Dostopno na:

<Http://www.lebanese-forces.org/lebanon/agreements/taef.htm> (8. 11. 1999).

The Trio Party Agreement; The Syrian sponsored peace agreement for Lebanon signed in Damascus on December 28, 1985. Dostopno na:

<Http://www.lebanese-forces.org/lebanon/agreements/damascus85.htm> (8. 11.1999).

The World Bank Group (2001) Syrian Arab Republic Data Profile. Dostopno na:
[Http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?CCODE=SYR&PTYPE=CP](http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?CCODE=SYR&PTYPE=CP)
(08. 02. 2002).

The World Bank Group (2001): Lebanon data profile. Dostopno na:
[Http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?CCODE=LBN&PTYPE=CP](http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?CCODE=LBN&PTYPE=CP)
(08. 02. 2002).

Troubé, Christian (1985) *Comment te nommer Liban?* Les Éditions du Cerf, Paris.

University of Texas (2002a): UL Library online: maps - Lebanon. Dostopno na:
[Http://www.lib.utexas.edu/maps/cia02/lebanon_sm02.gif](http://www.lib.utexas.edu/maps/cia02/lebanon_sm02.gif) (22. 12. 2002).

University of Texas (2002b): UL Library online: maps – Syria. Dostopno na:
[Http://www.lib.utexas.edu/maps/cia02/syria_sm02.gif](http://www.lib.utexas.edu/maps/cia02/syria_sm02.gif) (22. 12. 2002).

US Library of Congress (1987a) Lebanon: Wartime Conditions. Dostopno na:
[Http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb\(DOCID+0075\)\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb(DOCID+0075))) (15. 02. 2002)

US Library of Congress (1987b) Lebanon: Economy. Dostopno na: [Http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0074-lb0082\)\)](http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0074-lb0082))) (15. 02. 2002).

US Library of Congress (1987c) Lebanon: Recent Economic History. Dostopno na:
[Http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0074-lb0083\)\)](http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0074-lb0083))) (15. 02. 2002).

US Library of Congress (1987d) Lebanon: The Budget. Dostopno na:
[Http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0074-lb0089\)\)](http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0074-lb0089))) (15. 02. 2002).

US Library of Congress (1987e) Lebanon: Syria. Dostopno na: [Http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0074-lb0138\)\)](http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0074-lb0138))) (15. 02. 2002).

US Library of Congress (1987f) Lebanon: Iran. Dostopno na: [http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0074-lb0141\)](http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0074-lb0141)) (15. 02. 2002).

US Library of Congress (1987g) Lebanon: Pax Syriana. Dostopno na: [http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0074-lb0175\)](http://lcweb.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0074-lb0175)) (15. 02. 2002).

Zamir, Meir (1985) *The Formation of Modern Lebanon*. Croom Helm, London.

Xinhua News Agency (2001) Lebanon denounces U.S. for Trying to separate Lebanese-Syrian Peace tracks with Israel. (dostop preko *Ebscohost*, 8. 12. 2001).

Young, Michael (2000) Commentary. *Los Angeles Times*, 25. 6. (dostop preko *Ebscohost* 19. 1. 2002).